

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

De civitate dei

Augustinus, Aurelius

[Freiburg im Breisgau], 1494

[Liber XIX]

[urn:nbn:de:bsz:31-313420](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-313420)

de post quadraginta dies ascendit in celum: post de-
 cem dies: id est quinquagesimo post suam resurrectionem
 die misit spiritum sanctum. Tunc tria milia hominum
 apostolis eius predicantibus crediderunt. Tunc itaque nomi-
 nis illius cultus exortus est sic nos credimus et veritas
 habet: efficacia spiritus sancti. Sic autem finxit vani-
 tas ipsa vel putavit: magicis artibus petri. Pau-
 lo post etiam signo mirabili facto: quoniam ad verbum
 ipsius petri quodam mendicium ab utero matris ita
 claudus vel ab alijs portaretur: et ad portam templi
 ubi stipem peteret poneretur: in nomine iesu christi
 saluatus exiit: quoniam milia hominum crediderunt. Ac
 deinde alijs atque alijs accessibus credentium cre-
 vit ecclesia. Ac per hoc colligitur etiam dies ex quo an-
 nus ipse supersit initium scilicet quoniam missus est spiritus sanctus
 id est per idus maias. Numeratis perinde consulti-
 bus trecenti sexaginta quoniam anni reperiuntur im-
 pleri: per eandem idus maias: consulatu honorum et eu-
 riciani. Porro sequenti anno cum socium accepisset
 honorius consulatum maurelianum theodorum: quoniam itaque finem
 illud oraculum demonum aut figmentum homi-
 num nulla esse debet religio christiana: quid per
 alias terrarum partes forsitan factum sit: non fuit
 necesse perquirere. Interim quod scimus in ci-
 vitate notissima et eminentissima carthagine
 africani gaudentius et iouius comites imperatoris
 honoris quartadecimo kalendas Aprilis fal-
 sos deorum templum euerterunt: et simulacra fre-
 gerunt. Et quo versus ad hoc tempus per trigin-
 ta ferme annos quis non videat quantum creue-
 rit cultus nominis christi: presertim postquam multi eo-
 rum christiani facti sunt: qui tanquam vera illa diuina
 ratione reuocabantur a fide: eamque completo eos-
 dem annorum numero inanem irridendamque vi-
 derunt. Hos ergo qui sumus vocamus christiani:
 non in petrum credimus: sed in quem credidit
 petrus: petri de christo edificati sermonibus non
 carnis beneficis nec decepti maleficis sed bene-
 ficis eius adiuti. Ille petri magister christus in doctri-
 na que ad vitam ducit eternam: ipse est magis-
 ter noster. Sed aliquando iam claudamus
 hunc librum: hucusque differentes: et quantum
 satis visum est demonstrantes: quoniam non sit du-
 arum ciuitatum celestis atque terrene ab initio
 versus in finem permixtarum mortalium excursus
 Quorum illa que terrena est fecit sibi quos vo-
 luit: vel undecunquam vel etiam ex hominibus fal-
 sos deos: quibus sacrificando seruiret. Illa au-
 tem celestis que peregrinatur in terra: falsos
 deos non facit: sed a vero deo ipsa sit: cuius verum
 sacrificium ipsa sit. Ambe tamen temporalibus:
 vel bonis vtuntur pariter vel magis pa-
 riter affliguntur: diuersa fide: diuersa spe: di-
 uerso amore: donec ultimo iudicio separentur.

et percipiat vnaqueque suum finem: cuius nul-
 lus est finis: De quibus ambarum finibus de-
 inceps differendum est.

Explicitus est liber
 decimus octauus.

Incipiunt capitula
 libri decim noni.

- i **Q**uoniam in questione quam de finibus bono-
 rum et malorum philosophica disputatio
 veritauerit: ducentas octoginta et octo
 sectas esse marcus varro perspexerit.
- ii **Q**uoniam remotis omnibus differentijs que
 non secte sunt questionibus sunt: ad tripartem
 tam summi boni definitionem varro
 perueniat: quare tamen vna sit eligenda.
- iii **D**e tribus sectis summum bonum bonorum
 querentibus quam eligendam varro diffi-
 niat: sequens veteris academican-
 tiocho auctore sententiam.
- iiii **D**e summo bono et summo malo quid christi-
 ani sentiant contra philosophos: qui summum
 bonum in se sibi esse dixerunt.
- v **D**e sociali vita: que cum maxime expectanda
 sit: multis offensionibus sepe sub-
 uertitur.
- vi **D**e errore humanorum iudiciorum cum
 veritas latet.
- vii **D**e diuersitate linguarum qua societas
 hominum dirimitur: et de miseria bel-
 lorum etiam que iusta dicuntur.
- viii **Q**uoniam amicitia bonorum secura esse non possit
 dum a periculis presentis vite trepidari
 necesse sit.
- ix **D**e amicitia sanctorum angelorum que ho-
 mini in hoc mundo non potest esse ma-
 nifesta propter fallaciam demonum
 in quos inciderunt qui multos sibi
 deos colendos putauerunt.
- x **Q**uis fructus sanctis deus superata huius vite
 temptatione pariatur.
- xi **D**e beatitudine pacis eterne: in qua san-
 ctis finis est: id est vera perfectio.
- xii **Q**uoniam etiam bellantium seuitia omnesque ho-
 minum inquietudines ad pacis finem
 cupiant peruenire: sine cuius appetitu
 nulla natura sit.
- xiii **D**e pace vniuersal: que inter quaslibet
 perturbationes priuari non potest le-
 ge nature: dum sub iusto iudice ad id
 quicquid peruenit ordinatione quod me-

Libor

- xliij De ordine ac lege: siue celesti siue terrena: per quam societati humane etiam dominando consulitur et consulendo seruitur.
- lxv De libertate naturali: et de seruitute cuius prima causa peccatorum est: qua homo male voluntatis etiam si non est mancipium alterius hominis seruus proprie libidinis.
- lxvi De equo iure dominandi.
- lxvij Unde celestis societas cum terrena ciuitate pacem habeat et unde discordiam.
- lxviii Quod uersa sit academie noua ambiguitas a constantia fidei christiane.
- lxx De habitu et moribus populi christiani.
- lxxi Quod ciues sanctorum in huius uite tempore spe beati sint.
- lxxii An finis diffinitiones scipionis que in dialogo ciceronis sunt ueritas fuerit romana respublica.
- lxxiii An uerus sit deus cui christiani seruiunt cui soli debeat sacrificari.
- lxxiiii Que porphyrius dicat oraculis deorum responsa de christo.
- lxxv Quia diffinitione constet populi et reipublice nuncupationem recte sibi non solum romanos sed etiam regna alta uindicare.
- lxxvi Quod non possint ibi uere esse uirtutes: ubi non est uera religio.
- lxxvii De pace populi alienati a deo qua uirtus ad pietatem populus dei: dum in hoc peregrinus est mundo.
- lxxviii De pace seruientium deo: cuius perfecta tranquillitas in hac temporalis uita non potest apprehendi.
- lxxix In quem finem uenturus sit exitus impiorum.

Incipit liber decimus nonus. La. I.

¶ Quomodo
de ciuitatis
In lib. xix.
li. d. ciuitate
de di explet
u. bis q. ad
orū et pro
gressum ci
uitatis du
orū prinē.
incipit au

q

¶ Quomodo de ciuitatis uirtutibus
usq. tunc se et celestibus finibus deinceps mihi
video disputandum: prius exponenda sunt quanta operis huius terminandi ratio patitur argumenta mortaliū: quibus sibi ipsi beatitudinem facere in huius uite infelicitate moliti sunt ut ab eorum rebus uanis: spes nostra quid differat quam deus nobis dedit: et res ipsa: hoc est uera beatitudo quaz

dabit: non tantum auctoritate diuina: sed indubitata etiam ratione qualem propter infideles possumus adhibere clarescat. De finibus enim bonorum et malorum multa et multipliciter in se philosophi disputarunt. Quam questionem maxima intentione uersantes: inuenire conati sunt: quod efficiat hominem beatum. Illud enim est finis boni nostri: propter quod appetenda sunt cetera: ipsum autem propter se ipsum: et illud finis mali propter quod uitanda sunt cetera: ipsum autem propter se ipsum. Finem ergo boni nunc dicimus: non quo consumatur ut non sit: sed quo perficitur ut plenus sit: et finem mali non quo esse desinat: sed quousque nocendo perducatur. Fines itaque isti sunt: summum bonum et summum malum. De quibus inueniendis atque ita in hac uita summo bono adipiscendo: uitando autem summo malo: multum scilicet dixi laborauerunt: qui studium sapientie in huius seculi uanitate professi sunt: nec tamen eos quibus diuersis errantes modis: nature limes in tantum ab itinere ueritatis deuiare permisit ut non alij in animo: alij in corpore: alij utroque fines bonorum ponebant et malorum. Ex qua tripartita uelut generalium distributione sectarum: marcus varro in libro de philosophia tantam dogmatum uarietatem diligenter et subtiliter scrutatus aduertit: ut ad ceteros sectas: non que iam essent: sed que esse possent adhibens quasdam differentias facillime perueniret. Quod ut breuiter ostendamus: inde oportet incipiamus quod ipse aduertit et posuit in libro memorato. Quattuor esse quedam que homines sine magistro: sine ullo doctrine adminiculo: sine industria uel arte uiuendi que uirtus dicitur: et proculdubio dicitur: uelut naturaliter appetunt: aut uoluptatem qua delectabiliter mouetur corporis sensus: aut quietem qua fit ut nullam molestiam quisque corporis patiat: aut uitamque quam tamen uero nomine uoluptatis epicurus appellat: aut uniuersaliter prima nature: in quibus et hec sunt et alia: uel in corpore ut membrorum integritas et salus atque incolumitas eius: uel in animo ut sunt ea que uel parua uel magna in hominum reperiuntur ingenijs. Hec igitur quattuor: id est uoluptas: quea: utrunque: prima nature: ita sunt in nobis ut uel uirtus quam postea doctrina inserit: propter hec appetenda sit: aut ista propter uirtutes: aut utraque propter seipsam: ac per hoc sunt hinc duodecim secte. Per hanc enim rationem singule triplicantur: quod cum in uero demonstraretur: difficile non erit id in ceteris inuenire. Quia ergo uoluptas corporis: animi uirtuti aut subditur aut presertur aut iungitur tripartita uel

gust. agere
de caru 3 f
nub. in lib.
u. scion
bus. In q.
omo repa
bac. fallis
opinios
Dei. f. in
bus. docet
f. in ciuit
na. de esse
uia. et q.
f. in q. ci
tar. d. ab o
li. et motu
erem.

riatur diuersitate sectarum. Subditur autem virtuti: quando in vsu virtutis assumit. Per tinet quippe ad virtutis officium: et viuere patrie et propter patriam filios procreare: quorum neutrum fieri potest sine corporis voluptate. Nam sine illa nec cibus nec potus sumitur ut viuatur: nec concumbitur ut generatio propagetur. Cum vero profertur virtuti: ipsa appetitur propter seipsam. Virtus autem assumenda creditur: propter illam: id est ut nihil virtus agat: nisi ad consequendam vel conseruandam corporis voluptatem: que vita deformis est quidem quippe ubi virtus seruit domine voluptati: quibus nullo modo de dicenda sit virtus. Sed tamen etiam ista horribilis turpitudine habuit quosdam philosophos patronos et defensores suos. Virtuti porro voluptas iungitur: quando neutra earum propter alteram: sed propter seipsas ambe appetuntur. Quapropter sicut voluptas vel subdita vel placata vel iuncta virtuti tres sectas facit: ita quies: ita vita quae: ita prima nature alias ternas inueniunt efficere. Pro varietate quippe humanarum opinionum virtuti aliqui subduntur: aliquando preferuntur. aliquando iunguntur: ac sic ad duodenarium sectarum numerum peruenitur. Sed iste quod numerus duplicatur adhibita vna differentia: socialis videlicet vite: quoniam quisquis sectatur aliquam istarum duodecim sectarum: profecto aut propter se tantum id agit: aut etiam propter socium: cui debet hoc velle quod sibi. Quocirca duodecim sunt eorum qui propter se tantum modo vnamquamque tenendam putant: et alie duodecim eorum qui non solum propter se si quid velint philosophandum esse decernunt: sed etiam propter alios quorum bonum appetunt sicut suum. Iste autem secte xxiiij. iterum geminantur addita differentia ex academicis nouis: et sunt xlvij. Illarum quippe xxiiij. vnamquamque sectarum potest quisque sic tenere ac defendere ut certam: quemadmodum defenderunt stoici quod bonum quo beatus esset in animi tantummodo virtute consistere. Post est alius ut incertam: sicut defenderunt academici noui: quod eis etiam non certum tamen verisimile videbatur. Eligintiquattuor ergo sunt per eos qui eas velut certas propter veritatem: et alie vigintiquattuor per eos qui easdem velut incertas propter verisimilitudinem sequendas putant. Rufus: quod vnamquamque istarum xlvij. sectarum potest quisque sequi habitu ceterorum philosophorum. Itemque potest alius habitu cynicorum: ex hac etiam differentia duplicantur: et xxvij. sunt. Deinde quia earum singulas quasque ita tueri homines possunt atque se

crari: ut autem ociosam diligant vitam: sicut hi qui tantummodo studiis doctrine vacare voluerunt atque valuerunt: aut negociosas: sicut hi qui cum philosopharentur tamen administratione reipublice: regendisque rebus humanis occupatissimi fuerunt: aut ex utroque genere temperata: sicut hi qui partim erudito ocio: partim necessario negocio: alternantia vite sue tempora tribuerunt. Propter has differentias potest etiam triplicari numerus iste sectarum: et ad cclxxviij. produci. Iste de varronis libro quantum potest breuiter ac dilucide posui sententias eius meis explicatis verbis. Quomodo autem refutatis ceteris vnam eligat quam vult esse academicoz veterum quos a platone institutos vsque ad polemonem: qui ab illo quartus eius scolarum tenuit que academia dicta est: habuisse certa dogmata vult videri: et ob hoc distinguit ab academicis nouis quibus incerta sunt officia: quod philosophie genus ab arcesilao cepit successore polemonis: eamque sectam: id est veterum academicorum sicut dubitatio: ita omni errore carere arbitretur: longum est per omnia demonstrare nec tamen omni ex parte res omittenda est. Remouet ergo prius illas omnes differentias quod numerus multiplicauit sectarum: quas ideo remouendas putat: quod non in eis est finis boni. Neque ei existiat vlla philosophie secta esse dicenda quae non in eo differat ceteris quod diuersos habeat fines bonorum et malorum: quoniam quidem nulla est homini causa philosophandi: nisi ut beatus sit. Quod autem beatum facit ipse est finis boni. Nulla est igitur causa philosophandi nisi finis boni. Probrem quod nullum boni finem sectas: nulla philosophie secta dicenda est. Cum igitur queritur de socialis vite: utrum sit tenenda sapienti ut summum bonum quod sit homo beatus ita velit et curet amici sui quemadmodum suum: an sue tantummodum beatitudinis causa faciat quicquid facit: non de ipso summo bono quaestio est: sed de assumendo vel non assumendo socio ad huius participationem boni: non propter seipsum sed propter eundem socium ut eius bono non ita gaudeat: sicut gaudet suo. Item cum queritur de academicis nouis quod incerta sunt officia utrum ita sint res habende in quibus philosophandum est: an sic alijs philosophis placuit certas eas habere dicendum: non queritur quod in boni fine sectandum sit: sed de ipsius boni veritate quod videtur sectandum: utrum sit nec ne dubitandum: hoc est: ut id planius eloquar: utrum ita sectandum sit: ut quod sectas dicat esse verum an ita ut quod sectas dicat verum sibi videri: etiam si forte sit falsum: tamen uterque sectetur vnum atque idem bonum. In illa enim differentia quae adhibetur ex habitu et consuetudine cynicorum: non queritur quod sua sit finis boni: sed utrum in illo habitu et consuetudine sit viuendum ei quod verum sectas bonum: quodlibet ei verum videatur

Liber

esse atq; sectādū. Deniq; fuerūt q̄ cū diuersa
segrēnt bona finalia: alij virtutē: alij volupta
tem: eundē tñ hīcū r̄ p̄suetudinē tenebāt: ex q̄
cynici appellabant. Ita illud quicqd̄ ē vñ p̄hi
cynici discernunt a ceteris ad eligendū ac te
nendū bonū q̄ beati fierent: vtiq; nil valebat:
Nā si aliqd̄ ad hoc interesset: p̄fecto idē habi
tus eūdē finē seq̄ cogeret r̄ diuersus hīcū eūdē
sequi finem non sineret. **La-II.**

i In tribus q̄ illis vite generib⁹: vno scz
nō segniter s̄ in cōtēplatiōe vel inq̄siti
one veritatis ocioso: altero in gerendis reb⁹
hūanis negocioso: tertio ex vtroq; genere tē
peraro: cū querit: qd̄ horū sit poti⁹ eligēdū: nō
finis boni hz p̄trouersā: s̄ qd̄ horū triū difficul
tatē vel facilitate afferat ad p̄sequēdū vel reti
nendū finē boni: id in ista q̄stioe versat. Finis
em̄ boni: cū ad euz q̄sq; puenerit: p̄tinus bñm
facit: In ocio aut̄ literato veli negotio publi
co vel qñ vtrūq; vicib⁹ agit: nō p̄tinuo q̄sq; be
atus ē. Abulti q̄ppe in q̄libet horū triū p̄nt viuē
r̄ in appetendo boni finem q̄ fit hō bñs errare
Alia ē igit̄ q̄stio de finib⁹ bonorū r̄ malorū: que
vnāq; p̄ horū sectā facit: r̄ alie sūt q̄stioes de
sociali vita: de cōtatiōe academicoz: de vesti
tu r̄ victu cynicoz: de trib⁹ vite generib⁹ ocio
so: actiuo: ex vtroq; modificato: q̄ nulla ē in
qua de bonorū r̄ malorū finib⁹ disputat. P̄oin
de qñ marcus varro has q̄ttuor adhibēs diffe
rentias: i. ex vita sociali: ex academicis nouis
ex cynicis: ex isto vite gñe tripartito: ad sectas
cc. lxxvij. puenit: r̄ si q̄ alie p̄nt similis adijci:
remotis eis oibus qñ de sectādo sūmo bono
nullā inferūt q̄stioe: r̄ iō secte nec sūt nec vo
cāde sūt ad illas duodeci: in q̄b⁹ q̄rit qd̄ sit bo
nū hois: q̄ assecuto sit bñs: vt ex eis vnā verā
ceras falsas ostendat eē reuertit. Nā remoto
illo tripartito genere vite: due presbui nūeri d̄
trahunt: r̄ secte. xcvj. remanēt. Remota vero
differētia ex cynicis: addita: ad dimidiū r̄ digūf
r̄. xlvij. sūt. Auferam⁹ etiā qd̄ ex academicis
nouis adhibitiū ē: rursus dimidia ps̄ remanet
id ē. xxiiij. De sociali q̄ vita qd̄ accesserat simi
liter auferat: r̄ duodeci sūt reliq̄: q̄s ista diffe
rētia vt. xxiiij. fierēt duplicauerat. De his ḡ du
odecim nihil dici p̄t: cur secte nō sint habēde
Nihil q̄ppe aliō in eis q̄rit q̄ finis bonorū r̄ ma
lorū. Inuentis aut̄ bonorū finib⁹: p̄fecto econ
trario sūt malorū. Hec aut̄ vt ita fiant duodeci
secte: illa quattuor: triplicat: voluptas: quiete:
vtrūq; r̄ p̄ma nature: que p̄migenia varro vo
cat. Hec q̄ppe q̄ttuor dū singulatim virtuti ali
quando subdunt vt nō p̄pter seip̄a s̄ p̄p̄t offi
ciū virtutis appetēda videant: aliqui p̄ferunt

vt nō p̄p̄t seip̄a s̄ p̄p̄t h̄ adipiscēda vel p̄seruā
da nccaria virt⁹ putet: aliqui iugunt: vt p̄pter
seip̄a r̄ virt⁹ r̄ ista appetēda credat: q̄ternariū
nūex triplū reddūt: r̄ ad duodecim sectas p̄
ueniūt. Ex illis aut̄ q̄ttuor reb⁹ varro tres tol
lit: voluptatē scz r̄ quietē: r̄ vtrūq;: nō q̄ eas i
prober: s̄ q̄ p̄migenia illa nature r̄ voluptatē
in se hēant r̄ q̄tē. Quid ḡ opus ē ex his duab⁹
tria quedā facere duo scz dū singulatim appetū
tur voluptas aut quiete: r̄ tertiu cū ambe siml
quicq; p̄ma nature: r̄ ip̄as: r̄ p̄ter ip̄as alia
multa p̄tineant. De tribus ḡ lectis ei placet di
ligenter eē tractandū q̄ nā sit poti⁹ eligēda.
Non em̄ verā plusq; vnā vera ratio esse p̄mit
tit: siue in his trib⁹ sit siue alicubi alibi qd̄ post
videbim⁹. Interi de his trib⁹ quō vnā varro
eligat quantū breuiter apte q; pessum d̄spera
mus. Iste nēpe tres secte ita sūt cū vel p̄ma
nature p̄pter virtutē: vel virt⁹ p̄pter p̄ma na
ture: vel vtraq; id ē r̄ virt⁹ et p̄ma nāe p̄p̄t se
ip̄a sūt expetenda. **La-III.**

q Quid ḡ istorū triū sit vtrūq; arq; sectandū
isto mō p̄suadere conat. P̄mū q; sū
mū bonū in p̄bia nō arbor: nō pecoris: nō dē:
s̄ hois querit: qd̄ sit ip̄e hō querendum putat.
Sentit q̄ppe in ei⁹ nā duo eē q̄dā: corp⁹ r̄ aiaz
r̄ horū quidē duū meli⁹ eē aiam: iōge q; p̄stabi
lius oīno nō dubitat. S; vtrūq; aia sola sit hō: vt
ita sit ei⁹ corpus tanq; equus equi querendū
putat. Eques em̄ nō hō r̄ equus: s̄ solus hō ē
iō tñ eques d̄ q; aliq̄ mō se hēat ad equū. In
corp⁹ solū sit hō aliq̄ mō se hēns ad aiam sic po
culū ad potioe: nō em̄ calix r̄ potio quā p̄tiet
calix siml d̄ poculū: s̄ calix sol⁹: iō tñ q; potio
ni cōtinēde sit accōmodatus. In xō nec aia
sola: nec solū corp⁹ s̄ simul vtrūq; sit hō: cuius
ps̄ sit vna siue aia siue corp⁹: ille aut̄ rotus ex
vtrūq; cōster vt hō sit: sicut duos equos iun
ctos bigas vocam⁹ q̄ siue dexter siue sinister
ps̄ sit bigarū: vnū xō eoz quoq; mō se hēat ad
alterz bigas nō dicim⁹: s̄ ambos simul. Horū at
triū hoc eligit tertiu: hoiemq; nec aiam solā
nec solū corp⁹: s̄ aiam simul et corp⁹ eē arbitra
tur. P̄oinde summū bonū hois q̄ sit bñs: ex
vtrūq; rei bonis p̄stare dicit: r̄ anie scz r̄ cor
poris. Ac p̄ hoc p̄ma illa nature p̄pter seip̄a ex
istimat eē appetēda ip̄amq; virtutē quam do
ctrina inserit velut artē viuēdi q̄ in aie bonis ē
excellētissimum bonum. Quā p̄pter eadem
virtus: id est ars agēde vite cum accepit p̄
ma nature que sine illa erant: sed tamen erāt
etiā quando eis doctrina adhuc deerat: omnia
p̄pter seip̄am appetit: simulq; etiā seip̄am om̄
busq; simul r̄ seip̄a vñ eo sine vt om̄ib⁹ delecte

tur: atq; pfruat: magis minusq; vt queq; inter se maiora atq; minora sunt: tñ omib' gaudens & quedā minora si necessitas postulat: ppr' maiora vel adipiscēda vel tenēda cōtemnēs. Omniū aut' bonoz vel animi vel corpis nihil sibi & tuo oīno pponat. Hec enī bñ vrit' & seipā & ceteris que hoīem faciūt beatū bonis. Vbi vō ipā nō ē: quālibet multa sint bona: nō bona ei' sūt cui' sunt: ac p hoc nec ei' iam bona dicēda sūt: cū male vtenti vtilia eē nō pūt. Hec g̃ vita hominis q̃ vtute & alijs animi & corpis bonis sine q̃bus vī' eē nō pōt frui: brā eē dē. Si vō & alijs sine q̃b' esse vīr' pōt vel viliis vel plurib': beator. Si aut' pzo: sus oībus vt nullū oīno bonū desit: vel animi vel corpis: beatissima. Hō enī hē vita qd̃ vtus: quoniam nō oīs vita: s̃ sapiens vita vīr' est: & tñ qualiscūq; vita sine vlla vtute pōt eē: vtus vō sine vlla vita nō pōt eē. Hoc de memoria dixerim atq; rōne: etsi qd̃ aliud tale est in hoīe. Sūt enī h' & aī doct' inā: sine his aut' nō pōt esse vlla doctrina: ac p hoc nec vīr' que vīr' dicit. Bñ aut' currere: pulcrū eē corpore vīr' ingentib' pualere: et cetera hōī talia sunt: vt & virtus sine his eē possit: & ipā sine vtute bona sunt: tamen & fin istos etiā ipā ppter seipsam diligitur virtus: vtiturq; illis & fruitur: sicut vtutem decet. Hanc vitam beatam etiam socialem p̃hibent esse: que amicorum bona propter seipsa diligit sicut sua: eisq; propter seipsos hoc velit qd̃ sibi: siue in domo sint sicut coniunx & liberi & quicūq; domestici: siue in loco vbi domus ei' est sicuti est ṽbs: vt sūt hi qui ciues vocant: siue in orbe toto: vt sūt gētes quas ei societas humana coniungit: siue ī ipō mundo qui censetur nomie celi & terre: sic esse dicunt deos quos volunt amicos esse homini sapienti: quos nos familiaris āgelos dicimus. De bonorum autem & contrario malorum finibus negant vllō modo esse dubitandum: & hanc inter se & nouos academicos affirmant esse distantiam: nec eoz interest quicq; siue cynico: siue alio quolibet habitu et victu: in his finibus quos veros putant qualiter q̃sq; philosophetur. Ex tribus poro illis vite generibus: ocioso: actiuo: et quod ex vtroq; cōpositum est: hoc tertiu sibi placere asseuerant. Hoc sensisse atq; docuisse academicos veteres varro asserit: auctore āthiocho magistro ciceronis et suo: quez sane cicerō in pluribus fuisse stoicum q̃ veterem academicū vult videri. Sed quid ad nos: qui potius de rebus ipis iudicare debemus q̃ pro magno de hominibus quid quisq; senserit scire.

Capitulum. III.

I ergo querat a nobis q̃ d̃ ciuitas dei
 f de his singulis interrogata r̃deat: ac
 primū de finibus bonoz maloꝝq; qd̃
 sentiat: r̃deat eterna vitā: eē summū bonū: eterna vō mortē summū malū: ppr' illā p̃inde
 adipiscēda: istāq; vitandā: recte nobis eē vi- Abac. 2.
 uendū. Propter qd̃ scriptū est. Iustus ex si-
 de viuit. Quā neq; bonū n̄m iā videm' vnde
 oportet vt credēdo queram': neq; ipm recte
 viuere nobis ex nobis est: nisi credentes adiu-
 uet & orantes q̃ & ipam fidē dedit qua nos ab
 illo adiuuandos eē credam'. Illi aut' q̃ in ista
 vita fines bonoz & maloꝝ esse putauerūt: siue
 in corpe siue in aīa: siue in vtroq; ponentes sū-
 mū bonū: atq; vt id explicatus eloquar siue ī
 voluptate siue in virtute: siue in vtraq; siue ī
 quiete: siue in virtute: siue in vtraq; siue in vo-
 luptate simul & quiete: siue in virtute siue in
 vtriq; siue in primis nature: siue in virtute si-
 ue in vtriq; hinc beati esse: & a seipsis bñ fieri
 mira vanitate voluerūt. Irrisit hos veritas p̃ Ps. 93.
 pphetā dicentē. Nonit dñs cogitātiōes hoīm
 qm̄ vane sūt. Vel sic h' testimoniū posuit apo-
 stolus paulus. Vñs nouit cogitātiōes sapien- Loz. 3.
 tiū: qm̄ vane sūt. Quis enī sufficit quātouise-
 loquētie sumie vite hui' miserias explicare &
 Quam lamentat' ē cicerō in cōsolatione de
 morte filie sicut potuit. Sed quantū est qd̃ po-
 tuit: Ea quippe que dicunt p̃ma nature: quan-
 do: vbi quō: tā bene se habere in hac vita p̃t:
 vt non sub incertis casibus fluctuet. Quis enī
 dolo: contrarius voluptati: q̃ inquietudo cō-
 traria quieti: in corpus cadere sapientis non
 potest. A hembroz certe amputatio vel mem-
 broꝝ debilitas: homis expugnat in columita-
 tē: deformitas pulchritudinē: imbecillitas sa-
 nitatem: vires lassitudo: mobilitatem torpor
 aut tarditas. Et quid horū est: qd̃ neq; ear in
 carnem sapientis irruere. Status q̃ corporeis
 atq; motus cū dicentes atq; cōgruentes sūt:
 inter nature prima numerant. S̃ qd̃ si aliqua
 mala valitudo mēbra tremore p̃cutiat: Quid
 si vsq; ad ponendas in terra manus do: si spi-
 na curuet: & hominem quodā mō quadrupē
 dem faciat: Nonne oēm statuendi corporeis et
 mouendi speciem decusq; p̃uertet. Quid ipi'
 animi primigenia que appellantur bona: vbi
 duo prima ponūt ppter comprehensionem p̃-
 ceptionemq; veritatis sensum & intellectum?
 S̃ qualis quantuscūq; sensus remanet: vt si
 alia taceam fiat hō surdus & cecus. Ratio vō
 & intelligētia quo recedat: vbi sopif si aliquo
 morbo efficiat insanus. Phrenetici multa ab-
 surda cū dicūt vel faciūt: plerūq; a bono suo p̃

Ab 4

Libe

posito et moribus aliena: imo suo bono proposito: moribusque contraria: siue illa cogitemus: siue illa videamus: si digne consideremus: lachrymas tenere vix possumus: aut forte nec possumus: Quid dicam de his qui demonum patiuntur incursum: Ubi habent absconditam vel obrutam intelligentiam suam: quoniam secundum suam voluntatem anima eorum et corpore maligni virtutis spiritus: Et quis proficit in malum in hac vita euadere non posse sapiet: Deinde perceptio vitæ in hac carne quæ aut contra est: quoniam sic legitur in veraci libro sapientie: Corpore corruptibile agguat animam: et depernit in rena inhabitatio sensum multa cogitare: Impetum porro voluntatis appetitum si modo recte latine appellat eam quam greci vocant Orimen: quæ et ipsam præmis nãe deputat bonis: nonne ipse est qui gerunt etiam insanorum illi miserabiles motus: et facta quæ horremus quoniam pueritiam sensus: roribus sopit: Porro ipsa virtus quoniam est in prima nãe quoniam eis postea doctrina introducitur: supponit: cum sibi bonorum culmẽ veditur humanorum quod habet nisi perpetua bella cum vitiis: nec exterioribus: sed interioribus: nec alienis: sed plane nostris et propriis: maxime illa que grece sophrosine: latine temperantia nominatur: quæ carnales frenant libidines: ne in queque flagitia mentem sentientem trahant: Neque enim nullum est vitium cum sic dicit apostolus: Caro concupiscit aduersus spiritum cui vitio contraria virtus est: sic idem dicit Spiritus concupiscit aduersus carnem: hec enim inquit sibi inuicem aduersantur: ut non ea quæ vultis faciat: Quid autem facere volumus cum profici volumus fine summi boni: nisi ut caro aduersus spiritum non concupiscat: nec sit in nobis habitatio vitia quod spiritus concupiscat: Quod in hac vita quis velim quoniam facere non valeam id saltem in adiutorio dei faciam: ne carne concupiscenti aduersus spiritum: spiritum succubere cedam: et ad peccandum periculum nostram sententiam pertrahamur: Absit ergo quod diu in bello intestino sumus: iam nos beatitudinem ad quam vicendo volumus peruenire: adeptos esse credimus: Et quis est vultus adeo sapiens ut contra libidines nullum habeat oïno profectum: Quid illa virtus quæ prudentia dicitur: Nonne rota vigilanti sua bonadiscernit a malis: ut in illis appetendis istisq; vitandis error nullus obrepat: Sic patet et ipsa nos in malis: vel mala in nobis esse testatur: Ipsa enim docet nos malum esse ad peccandum sentire: bonumque esse ad peccandum non sentire libidini: Illud tamen malum cui nos non sentire prudentia docet: facit temperantia: Nec prudentia nec temperantia oïno vel imprudentia vel intemperantia tollit hunc vitium: Quid iusticia cui munus est sua cuique tribuere: Ubi sit in ipso homine quod dicitur iustus ordo nature: ut anima subdat eam: et anima caro: ac per hoc deo et anima et caro: Nonne demonstrat in eo se adhuc opere laborare potest quoniam in huius operis iam sine requiescere: Tanto quippe mi

Sap. 9.

Sap. 5.

nus anima subdit deo: quanto minus deum in ipsis suis cogitationibus percipit: et tanto minus anime subdit caro quanto magis aduersus spiritum concupiscat: Quod si nobis inest hec infirmitas: hec pestis: hic languor: Quomodo nos iam saluos et si nondum saluos: quomodo iam beatos illa finali beatitudine dicere audebimus: Ita de illa virtute cuius est nomen fortitudo in contrariis sapientia cuius est nomen testis est humanorum malorum quoniam concipit patientia tolerare: Que mala stoici philosophi miro quod fronte mala non esse pretendunt: quibus fatentur si tanta fuerit virtus ea sapiens vel non possit: vel non debeat sustinere: cogit enim mortem sibi meti inferre: atque ex hac vita emigrare: Taurus autem superbie stupor: est in his hominibus hic se habere finem boni: et a se ipsis fieri beatos putantibus: ut sapiens eorum: habet quod mirabili vanitate describitur: etiam si cecece obsurdescat: obmutescat: membris debilitet: doloribus crucietur: si quod aliud talium malorum dicitur aut cogitari potest incidat in eum: quod sibi mortem cogat inferre: hinc in his malis vitam constitutam eos non pudeat beatum vocare: Quod beata vita: que ut finiatur mortis querit auxilium: Si beata est maneat in ea: Si vero propter ista mala fugiat ab ea quod est beatitudo: aut quod ista non sunt mala quoniam vincunt fortitudinis bonum: eandemque fortitudinem non solum sibi cedere vix etiam delirare concipit: ut et eandem vitam dicant beatam: et persuadent eam fugiendam: Quis vultus deo cecum est ut non videat quod si beata esset fugienda non esset: sed si propter infirmitatis pondus quod premitur hanc fugiendam fatetur: Quid igitur casus est cur si etiam miserum dicitur de car fracta superbie ceruice fatetur: Utrum obsecro catho ille patientia an potest impatiens pernitentem tulisset: Ubi est fortitudo: Nece cessit: nec in pace succubuit: nec per vultus adeo superata est: ut vitam beatam dereliqueret: desereret: ac fugeretur: An non erat iam beata: Adhuc ergo quod vitio potest erat: Quomodo igitur mala non erant: que vitam miseram fugiendamque faciebant: quapropter etiam ipsi qui mala ista esse confessi sunt: sicut peripatetici: sic veteres academici: quorum sectam varro defendit: tolerabilius quidem dem loquuntur: sed eorum quoque mirus est error: quod in his malis: etsi tam graua sint vitiorum: te fugienda sint: ab ipso sibi meti illata qui hec patiuntur vitam beatam tamen esse concedunt: Adhuc dicitur la sunt inquit tormenta atque cruciatus corporis: et tanto sunt peiora: quanto potuerunt esse maior: quibus ut careas ex hac vita fugiendum est: Quia vita obsecro: Hac inquit quoniam tantis angustatur malis: Lerte ergo beata est in eisdem ipsis malis: propter quod dicitur esse fugienda: an ideo beata tam dicitur quod licet tibi ab his malis morte disce

De fr
ibone q
lib
qm ur
apd vnc
scilicet en
grecs pon
peccata
luc celum
d vito p
lo. roma
grefice dy
canon: r
sol apela
tus i. d
de i. a
trahit: ca
ro fugere
oia p epe
laur et no
porca. q
audis. ca
apd vnc
cruentat
frice. ca
perfice. ca

deret: Quid si in eis aliq̄ iudicio diuino tene-
reris: nec pmittereris mori: nec vnq̄ sine illis
eēlnereris: Acpe tūc saltē miserā talē diceris
vitā: Ad igit̄ p̄pterea misera nō est: q̄ cito re-
linquet: q̄ q̄dē si sempit̄na sit: etiam abs te ip̄o
misera iudicabit̄. Ad itaq̄ p̄pterea qm̄ breuis
est: nulla miseria debet videri: aut q̄dē absurdū
us q̄ breuis miseria ē: nō etiā britudo appellari
Adagna vis ē in eis malis q̄ cogūt hoīem fm̄
ip̄os etiā sapiētē sibi met̄ auferre q̄d hō ē: cū de-
cant: et verū dicāt: hāc esse nature p̄mā quodā-
modo et maximā sturē: vt hō p̄cilief deo: et pro-
pterea mortē naturalit̄ fugiat: ita sibi amicus
vt eēse aial: et in hac p̄iūctioe corpis atq̄ aie vi-
uere velit vchemēterq̄ appetat. Adagna vis
ē in eis malis q̄d iste nature vincif̄ sensus: quo
mors oīmō oib̄ virib̄ conatibusq̄ vitaf̄: et ita
vincif̄: vt q̄ vitabaf̄ optef̄: appetat: et si nō potu-
erit aliunde p̄tingere: ab ip̄o hoīe sibi met̄ infe-
rat. Adagna ē vis in eis malis q̄ fortitudine fa-
ciunt homicidiā: si tū adhuc dicēda ē fortitudo
q̄ ita his malis vincif̄: vt hoīem quē sicut virt̄
regendū: tuendūq̄ suscepit: nō modo nō possit
p̄patientiā custodire: s̄ ip̄a insup cogat̄ occi-
dere. Debet q̄dē etiā mortē sapiens ferre pati-
enter: sed que accidit aliunde. Scdm̄ istos au-
tem si eā sibi p̄e inferre cōpellit̄: profecto faten-
dum ē eis nō solū mala: s̄ intolerabilia etiā ma-
la eē que hoc eū p̄pterrare cōpellūt. Vita igit̄
que istoz̄ tā magnoz̄ tā grauiūq̄ maloz̄: aut
p̄mif̄ onerib̄: aut subiacet casib̄: nullo mō be-
ata dicet̄: si hoīes q̄ b̄ dicūt sic victi malis in-
grauescētib̄: cū sibi ingerūt mortē: ce dūt in se-
licitati ita victi certis rōnib̄: cū q̄rūt brām vi-
tam dignarent̄ cedere veritati: et nō sibi puta-
rent in ista mortalitate sine sūmi eē boni gau-
dendū: vbi virtutes ip̄e q̄d hic certe nihil me-
lius atq̄ vtili⁹ in hoīe repif̄: q̄to maiora sūt ad-
iutoria contra vim squaloz̄: laboz̄: doloꝝ: tan-
to fideliora testimonia miseriariū. Si em̄ vere
virtutes sunt: q̄ nisi in eis q̄d vera inest pietas
eē nō p̄nt: non se profitent̄ hoc posse vt nullas
miserias patiant̄ hoīes in q̄b̄ sunt. Neq̄ enīz
mēdaces sunt vere virtutes vt hoc profiteant̄
s̄ vt vita hūana q̄ tot et tantis hui⁹ seculi mallis
eē cogif̄ misera: spe futuri seculi sit brā: sicut et
salua. Quomō enī brā est: q̄ nō dū salua ē: Vñ
et apl̄s paul⁹. Ad de hoīb̄ impudētib̄: impari-
entibus: intēperātib̄ et iniq̄s: sed de his q̄ fm̄
verā pietatē viuerēt: et ideo virtutes quas hnt̄
veras haberēt: ait. Spe enīz salui facti sumus
ma. 8. Spes aut̄ que videt̄ nō ē spes. Qd̄ enim quis
videt̄ quid sperat: Si aut̄ qd̄ nō videm⁹ spera-
mus: p̄patientiā expectam⁹. Sic ḡ spe salui: ita

spe bti facti sum⁹: et sic salutē: ita beatitudinēz
nō iā tenem⁹ p̄sentē: s̄ expectam⁹ futuraz̄: et b̄ p̄
patientiā: q̄ in malis sum⁹: q̄ patienter tolera-
re dēm⁹: donec ad illa veniam⁹ bona: vbi oīa
erūt q̄dē: et ffabiliter delectemur nihil erit aut̄
qd̄ iā tolerare dēam⁹. Tal̄sal⁹ q̄ in futuro erit
sclo: ip̄a erit etiā finalis britudo. Quā britudī
nez ip̄i p̄bi qm̄ nō vidētes nolūt credē: s̄ sibi co-
nāt̄ fallissimā fabricare: q̄to supbioꝝ: tāto mē-
dacioꝝ virtute. La. V.

q̄ Quid at̄ socialē vitā volūt eē sapientes:
nos unulto amplius approbam⁹. Hā vñ
ista dei ciuitas de q̄ hui⁹ opis ecce iā vñ nonū
d: cimū librū versam⁹ in manib⁹: vel ichoare
tur exortu vel p̄gredereē excursu vel app̄hen-
deret d: bitos fines: si nō eēt socialis vita scō-
rū. S̄ in hui⁹ mortalitatē crūna: q̄t et q̄tis abū-
det malis societas hūana: q̄s enūerare valeat
q̄s existiare sufficiat. Audiāt ap̄d comicos su-
os: hoīez cū se su atq̄ p̄: su oīm hoīm dice: duxi
vxoꝝ: quā ibi miseriā vidi: nati filij: alia cura.
Quid itidez illa que in amore vitia commēo-
rat idem terentius. In iurie: suspitiones: ini-
micie: bellū: pax rursus: Nonne res huma-
nas vbiq̄ impleuerunt: Nonne hec et in ami-
coꝝ: honestis a moribus plerumq̄ p̄tingunt.
Nonne his vsq̄quaq̄ plene sunt res huma-
ne: vbi iniurias: suspitiones: inimicias: bel-
lum: mala certa sentim⁹: pacē vero in certum
bonū: qm̄ corda eoz̄ cū quib⁹ eā tenere volu-
mus ignoramus: et si nosse hodie possemus q̄
lia cras futura essent vtiq̄ nesciremus. Qui
porro inter se amicitioꝝ solēt eē vel debēt: q̄
qui vna etiā p̄tinent domo: Et tū q̄s inde se-
cuius ē: cū tanta sepe mala ex eoz̄ occultis in-
sidijs extiterint tanto amariora quāto pax dul-
cior fuit: q̄ vera putata ē: cum astutissime fin-
gere. Propter qd̄ oīm pectora sic attigit: vt
cogat in gemitū: qd̄ ait tullī. Nulle sūt occul-
tiores insidie: q̄ he q̄ latēt in simulatōe officij
aut in aliquo necessitudinis noie. Hā eū q̄ pa-
lam est aduersarius facile cauendū vitare pos-
sis. Hoc vero occultū intestinū ac domesticūz
malū nō solū existit: verū etiā opprimat anteq̄
p̄spicere atq̄ explorare potueris: propter qd̄
etiā dīna vox illa. Et inimici hominis domesti-
ci: cū magno dolore cordis audif̄: q̄ et si q̄sq̄
tā fortis sit: vt equo aio p̄ferat: vel tā vigilans
vt prouido consilio caueat: que aduersus euz̄
molitur amicitia simulata: eoz̄ tamē hominū
p̄fidioꝝ mala cū eos esse pessimos experif̄: si
ipse bonus ē grauit̄ excruciet̄ necē ē siue sp̄
mali fuerint: et se bonos finxerint: siue in istam
maliciā ex bonitate murati sunt. Si ḡ dom⁹ cō-

Terenti⁹
adelpbis
Terenti⁹ i
cunucbo

Tulli⁹ in
li. de amī-
cicia.

Abichee
7.

Liberal

mune pfugiu in his malis hūani generis tuta non ē. qd ciuitas q̄ q̄to maior ē tāto forū eius litib' ciuilib' r' crimialib' plenū: etiā si q̄escant nō solū turbulēte: verū etiā sepi' r' cruēte sedi tiōes ac bella ciuilia a q̄z euētib' sūt aliqñ libe re ciuitates: a piculis nūq̄. La. VI.

q̄ Quid ip̄a iudicia hoim de hoibus q̄ ciui tatib' etiā quātalibet pace manētibus deesse nō p̄nt: q̄lia putam' eē: q̄ misera: q̄ dolē da: qñ qdē hi iudicāt q̄ p̄scias eoz de qb' iudi cāt cernere nequeūt: vñ sepe cogunt tormen tis inocentū testū ad alienā cām p̄tinentē q̄ rere veritatē: Quid cū in sua cā q̄sqz torquet: r' cū querit vtz sit nocens cruciat: r' inocens luit p̄ incerto scelere certissimas penas nō qz illud cōmisisse detegit: s̄ qz nō cōmisisse nescit. Sic p̄ hoc ignorātia iudic' plerūqz ē calamitas inocentis. S̄z qd ē intolerabili': magisqz plā gendū rigandūqz si fieri posset fontib' lachryz marū: cū p̄pterea iudex torqueat accusatum ne occidat nesciens inocētē sit p̄ ignorātie mi seria: vt r' tortū r' inocentē occidat: quē ne ino centē occideret r' torserat. Si em̄ s̄m istoz sapiē tiā delegerit ex hac vita fugere quā diu' illa sustinē tormēta: qd nō cōmisit: cōmisisse se diē. Quo dā nato r' occiso: vtz nocētē aut inocētē iudex occiderit adhuc nescit: quē ne inno centē nesciens occideret: torserit: ac p̄ hoc inno centē r' vt sciret torserit: r' dū nesciret occidit. In his tenebris vite socialis: sedebit iudex ille sa piens: an nō audebit? Sedebit ille plane. Lō stringit em̄ eū: r' ad hoc officiū p̄trahit hūana societas quā deserere nefas ducit. Hoc em̄ ne fas eē nō ducit: qd testes inocētes in causis tor quent' alienis: qd hi q̄ arguunt' vi doloris ple rūqz supati r' de se falsa p̄fessi etiā puniunt' ino cētes: cū iā toti fuerit inocētes. Qd etsi non morte puniant': in ip̄is vel ex ip̄is torment' ple rūqz moriunt': Qd aliqñ et ip̄i q̄ arguūt: hūa ne societati for̄tasse ne crimina ip̄unita sint p̄ desse cupiētes: r' mentiētib' testib' reo qz ip̄so p̄tra tormēta durāte imaniter nec fatēte: p̄ba re qd obijciūt nō valētes q̄uis vera obiecerit a iudice nesciēte dānant'. Ite tot r' tāta mala nō deputat eē p̄ctā. Hō em̄ hec facit sapiēs iu dex nocendi volūtate s̄ necessitate nesciendi r' tñ qz cogit hūana societas: nccitate etiā iudi cādi. Hec est ergo quā dicim' miseria certe ho mis: r' si nō malicia sapientis. An vero necessi tate nesciendi atqz iudicandi torqueat inson tes: punit insones: r' parū est illi qd nō ē reus si nō sit insup r' btūs. Quāto consideratius et homie dignius r' hoiez agnoscat in ista neces sitate eāqz miseriā in se odit r' si pie sapit: clamat

ad deū. De necessitatib' meis erue me dñe.

Est ciuitatē vel vrbē La. VII

p̄ sequit orbis terre: in quo terrū gra dum ponūt societatis humanę: incipi entes a domo atqz inde ad vrbē: deinde ad or bem terre progrediēdo veniētes. Qui vtiqz sicut aquarū congeries: q̄to maior ē: tāto pe riculis plenior. In quo primū linguarū diuer sitas: hoiem alienat ab hoie. Nā si duo sibi met inuicē stant obuiā: neqz p̄terire s̄ simul esse ali qua necessitate cogant': quozuz neuter nouit linguā alterius: facilius sibi aialia muta etiam diuersi generis: q̄ illi cū sint hoies ambo sociā tur. Nō em̄ que sentiūt inf se cōicare non p̄nt propter solā linguaz diuersitatē: nihil prodest ad cōsociandos hoies tanta similitudo natu re: ita vt libētus hō sit cū cane suo q̄ cū homi ne alieno. At em̄ opa data est vt impiosa ciui tas nō solā iugū: verū etiā linguā suaz domitis gentibus p̄ pacē societatis ip̄oneret p̄ quā nō deesset: imo r' abundaret etiā interpretū copla. Uerū ē. S̄z hoc q̄ multis r' q̄ gradibus bellis quāta strage hoim: q̄ta effusio hūani sangui nis comparū est: qd trāfactis nō ē tñ eozū dez malozū finita: miseria. Quis em̄ nō defuerint neqz hostes desint r' extere natiōes p̄tra quas semp bella gesta sūt r' gerunt' tñ etiā ip̄a impū latitudo pepit peioris generis bella socialia: s atqz ciuilia quibus miserabili' quatit' gen' hu manū: siue cū belligeris vt aliqñ cōquiescant: siue cū timef' ne rursus exurgant. Quoz ma lozū multas r' multiplices clades duras et di ras necessitates: si vt dignū ē eloq̄ velim: q̄qz nequaqz sicut res postulat possim: qd erit pro lixe disputatiōis mod'. S̄z sapiēs inquit tu sta bella gestur' est. Quasi nō si se hoiem me minit: mltomag' dolebit iustozū nccitates sibi extitisse belloz: qz nisi iusta eēt: ei gerēda nō eēt: ac p̄ h sapiēti nulla bella eēt. Iniq̄tas ei p̄tis adūse iusta bella iegerit gerēda sapienti. Que iniq̄tas vtiqz hoī ē dolēda: qz hoim ē: si nulla ex ea bellā di nccitas nasceret. Hec itaqz mala tā magna: tā horrēda: tā scua: q̄sqz cū do loze p̄siderat miserā nccē ē fateat. Quisqz ac vel patit ea sine animi dolore vt cogitat: mltō vtiqz miseri': iō se putat btū: qz r' hūanū p̄dit sensū.

La. VIII

f̄ Iāt nō p̄tingat qdā iqrāna filis dñe tie: q̄ tñ in h' vite misera p̄ditōe sepe p̄tigat: vt credat' vt amic' eē q̄ iumic' ē: vel iumi cus q̄ amic' ē: qd nos p̄solat i hac hūana socie tate errozab' erūnisqz plenissima: nisi fides nō ficta r' mutua dilectio veroz bonozūqz amicoz qd q̄to p̄tes in loc' p̄lib' habem': tāto longi'.

latiusq; metuim⁹: ne qd eis ptingat mali d tā
 tis maloz aggerib⁹ hui⁹ seculi: Ad eū tūmō
 solliciti sum⁹: ne fame: ne bellis: ne morbis ne
 captiuitatib⁹ affligant: ne in eadē fuitute ta-
 lia patiant: q̄tia nec cogitare sufficim⁹: verum
 etiā vbi timor ē multo amario: ne in p̄fidia: ma-
 litiā: nequitiaq; mutent. Et q̄n ista ptingunt:
 tāto vtiq; plura q̄nto illi sūt plures: et in pluri-
 bus locis et in n̄ram noticiā pferunt: quib⁹ cor
 n̄ram flagr⁹ vraf: q̄s p̄t nisi q̄ talia sentit aditē:
 Adhor: tuos q̄pe audire malle⁹ q̄uis et h̄ sine
 dolo: et nō posse⁹ audire. Quoz ei nos vita
 p̄p̄ amicitie sp̄ialis solacia delectabat: vñ sic
 ri p̄ort⁹ eoz mors nullā nob̄ ingerat mestitu-
 dinē: Quā q̄ p̄hibet: p̄hibeat si p̄t amica collo-
 q̄a: interdicit amicabile societatē: vel interci-
 dat affectū oim̄ hūanaz necessitudinū: vincula
 mentis imitio: imiti stupore dirūpat: aut si eis
 vtendū sentiat: vt nulla ex eis aīm dulcedo p̄-
 fundat. Quod si fieri nullo mō p̄t: etiā h̄ q̄ pa-
 cro futurū ē: vt ei⁹ nob̄ amara mors nō sit cui⁹
 dulcis ē vita: h̄nc ē em̄ et luct⁹ q̄dā in hūano
 corde q̄si vuln⁹ aut vlc⁹: cui sanādo adhibent
 officiose consolatiōes. Ad em̄ p̄p̄terea non est
 qd̄ sanet: q̄m̄ q̄to ē anim⁹ melior: tāto in eo cī-
 tius facillit⁹ sanat. Et igit̄ etiā de carissimoz
 rū mortib⁹: maxie q̄p̄ sūt hūane societati officia
 necāria: nūc m̄iti⁹: nūc asp̄ius affligat vita
 mortaliū: mortuos tū eos q̄s diligim⁹ q̄uis a
 fide vel a bonis morib⁹ lapsos: h̄ ē in ip̄a ania
 mortuos: audire seu videre malle⁹. Qua in-
 genti materia maloz plena ē fra: p̄p̄ qd̄ scri-
 ptū ē. Hū qd̄ nō tēptatio ē vita hūana sup̄ fraz
 Et p̄p̄ qd̄ ip̄e d̄ns ait. De mūdo abscandalis
 Et itoz. Quā abūdauit in q̄t̄ iniquitas: refrige-
 scet caritas multoz. Ex q̄ fit vt bonis amicis
 in ortuis gratulemur et tū mors eoz nos cōtri-
 ficit: ip̄a nos certū cōsolef. q̄tū malis caruef
 q̄b⁹ in hac vita etiā boni hoies vel cōterunt
 vel deprauant. vel i vtroq; p̄clitāt. La. IX.

Ad societate d̄o sanctorū angeloz quaz
 i p̄hi illi q̄ nob̄ deos amicos eē voluef
 q̄rto p̄stituerūt loco velut ad mundū venien-
 tes ab orbe frarū vt sic qd̄amō cōplecterent.
 et celū: nullo mō qd̄de metuim⁹: ne tales amici
 vel morte nos sua vel dep̄uatiōe p̄trisset. Sz
 q̄ nob̄ nō ea q̄ hoies familiaritate miscnt qd̄
 etiā ip̄m ad erūnas hui⁹ p̄tinet vite: et aliq̄n sa-
 thanas sic legim⁹ trāfigurat se in angelū lucis
 ad tēptandū eos q̄s ita vel erudiri op⁹ ē vt de-
 cipi iustū ē: magna dei misericōdia necāria ē: ne qd̄
 q̄ cū bonos āgelos amicos se h̄se putat: habe-
 at malos demōes amicos fictos: eosq; tāto no-
 cētiores: q̄to astutiores ac fallaces patiat̄ i
 imicos. Et cui magna ista dei misericōdia ne

cessaria ē: nisi magnē hūane miserie: q̄ igrātia
 tanta p̄mit: vt facile istoz simulatiōe fallat: et
 illos quidē p̄hos in ip̄ia ciuitate: q̄ deos sibi a-
 micos eē dixerūt: in demones malignos inci-
 disse certissimū est: q̄b⁹ tota ip̄a ciuitas s̄dit:
 eternū cū eis habitura supplicii. Et eoz q̄pe
 sacris vel potius sacrilegis quibus e os colē-
 dos: et ex ludis imūdisimis: vbi eozū crimina
 celebrant: quibus eos placandos putauerūt
 eisdē ip̄is auctorib⁹ et exactorib⁹ taliū tantoz
 q̄ dedecoz: satis ab eis q̄ colant aptū est.

Ad neq; sancti et fideles La. X

f vni⁹ veri dei sūmiz cultores. ab eozuz
 fallacijs et multiformi tēptatiōe securi
 sūt. In h̄ em̄ loco infirmitat⁹ et dieb⁹ malignis
 etiā ista sollicitudo nō ē iutilis: vt illa securitas
 vbi pax plenissima atq; certissima ē: desiderio
 feruentiore querat. Vbi em̄ erūt nature mūe-
 ra: h̄ ē que nature n̄re ab oim̄ naturaz creato-
 re donant: nō solū bona verū etiā sempiterna
 nō solū in aīo q̄ sanabit⁹ sapiam: verū etiā in
 corpe qd̄ resurrectiōe renouabit. Vbi x̄tutes
 nō p̄tra vlla vitia vel mala quecūq; certantes
 sed habentes victorie premiū eternam p̄cezz
 quam uillus aduersarius inquietet. Ipsa est
 em̄ beatitudo finalis: ip̄a perfectionis finis: q̄
 consummentem non habet finem. Hic autē di-
 cimus beati: quando pacem habemus: quātū
 lacuz hic haberi p̄t in vita bona. Sed hec
 beatitudo illi quā finalem dicimus beatitudi-
 ni comparata: p̄orsus miseria reperitur. h̄nc
 ergo p̄cezz qualis hic potest esse mortales ho-
 mines in rebus mortalibus quando habem⁹
 si recte viuim⁹ bonis eius recte vitur virtus
 quando vero eam non habemus: etiāz malis
 que homo patitur bene vitur virtus. Sz tūc
 est vera virtus: q̄n et oim̄ia bona quib⁹ h̄ vitur
 et quicq̄d in bono vsu bonoz et maloz facit
 se ip̄am ad eū finē refert vbi nob̄ tal⁹ tāz pax
 erit q̄ melior et maior eē si possit. La. XI

Quapropter possumus dicere fines bo-
 norum nostrorū esse pacem: sicut eter-
 nam diximus vitaz: p̄sertim qz ip̄i ciui-
 tati dei de qua nobis ē ista operosissima dispu-
 tatio i sancto dicitur psalmo. Lauda hierusa-
 lem d̄m: lauda deū tuū syon. Quā conforta-
 uit seras portarū tuarū: benedixit filios tuos
 in te. Qui posuit fines tuos pacem. Quā con-
 firmare fuerūt sere portarū eius: iam in illam
 nullus intrabit: nec ab illa vllus exibit. Ac per
 hoc fines eius eā debemus hic intelligē pacē:
 quam volumus demōstrare finalē. Hā et ip̄ius
 ciuitatis mysticū nomen: id ē hierlm qd̄ vt an-
 te iam diximus visio pacis interpretat̄. Sed q̄m̄
 pacis nomē etiā in his rebus mortalibus fre-

P̄ 147

Liber

quentat: vbi vtiq; nō ē vita eterna: ppter ea
Roma. 6. finē ciuitatis hui⁹ vbi erit sumū bonū ei⁹: eter
nā vitā malū⁹ cōmēorare: q; pacē: De quo
fine apls ait. Hūc xō liberati a pctō: serui aut
facti deo habetis fructū vestrū in sanctificati
onē: finē xō vitā eternā. Sed rursus q; vita e
terna ab eis q; familiaritatē nō hnt cū scripu
ris sanctis: pōt accipi etiā maloz vita: vel fm
q;sdā etiā phos ppter aie imortalitatē: v; etiā
fm fidē nram ppter penas interminabiles im
pioz: qui vtiq; in eternā cruciari nō poterunt
nisi etiā vixerint in eternum: pfecto finis
ciuitatis huius in quo summum habebit bo
num: vel pax in vita eterna: vel vita eterna
in pace dicendus ē: vt facili⁹ ab oib⁹ possit itel
ligi. Tm ē em pacis bonū: vt etiā in reb⁹ terre
nis atq; mortalib⁹ nihil gratius soleat audiri:
nihil desiderabili⁹ pcupisci: nihil postreō pos
sit meli⁹ inueniri. De q; si aliquāto diuti⁹ loqui
voluerim: nō crim⁹ quātū arbitroz onerosi le
gētib⁹: et ppter finē ciuitatis hui⁹ de qua nob
sermo est: et ppter ipam dulcedine pacis que
omnibus cara est. La. XII.

q. Quod em quisq; mecū res hūanas na
turāq; cōem vt cunq; intuef agnoscat.
Sic n. nemo ē q; gaudere nolit: ita nemo ē qui
pacē hēre noluit. Quāquidē et ipi q; bella volūt:
nihil aliud q; vincere volūt: ad gloriosaz q; pa
cē bellando cupiūt puenire. Hā qd est aliō vi
ctoria: nisi subiectio repugnantū. Qd cū fecū
fuerit: pax erit. Pacis igit intentiōe gerunt et
bella: ab his etiā q; virtutē bellicā studēt. exercē
ipādo atq; pugndo. vñ pacē pstat belli eē opta
bilez finē. Omnis em hō etiā belli gerādo pacē
requirit: nemo aut bellū pacificādo. Hā et il
li q; pacē in qua sūt pcurbare volūt: nō pacem
oderūt: s; eā pro arbitrio suo cupiūt cōmutari.
Nō q; vt sit pax nolūt: s; vt ea sit quā volūt. De
nis et si p seditionē se ab alijs sepauerit: cum
eis ipis pspiratis vel cōiuratis suis: nisi qlem
cūq; pacis specic teneāt: nō efficiūt qd inten
dunt. Proinde latrones ipi vt vehementi⁹ et
tutius infesti sint paci ceteroz: pacē volūt hēre
socioz. S; et si vn⁹ sit tā ppollens virib⁹ et psci
us: ita cauēs vt nulli socio se cōmittat: solusq;
insidiās et pualens quib⁹ potuerit oppōssis et ex
tinctis predas agat: cū eis certe q; occidē nō
pōt: et q; vult latere qd facit: q; lēcūq; vmbraz
pacis tenet. In domo aut sua cū vtore: cūz si
lijs: et si q; alios illic h; studet. pfecto eē pacat⁹
eis q; ppe ad nutū obtempantib⁹ sine dubio de
lectat. Hā et si nō fiat: indignat: corripit: vindi
cat: et dom⁹ sue pacē si ita necesse sit etiā seuien
do cōponit: quā sentit eē nō posse: nisi cuidam

pncipio qd ipse in domo sua ē: cetera in eadem
domestica societate subiecta sint. 3o q; si offer
ret ei seruit⁹ pluriū: vel ciuitatis vel gētis ita
vt sic ei seruiret quē ad modū sibi domi sue ser
uire volebat: nō se iā latrone latebris conde
ret: s; regē pspicuū sblinaret: cū eadē in illo cu
piditas et malicia pmaneret. Pacē itaq; cū su
is oēs hēre cupiūt: q; ad suū arbitriū volūt vi
uere. Hā et cū q; bus bellū gerūt suos facere si
possūt volūt: eisq; subiectis leges sue paci im
ponē. S; factam⁹ aliqūē qualē canit poetica
et fabulosa narratio. Quē for: tasse ppter ipazifoci qd
abile feritatē semiboz q; homiem dicē ma
luef. Quis q; b⁹ regnū dire spelūce fuerit soli
tudo: tāq; malicia fuerit singularis: vt ex hac
ei nomē iuentū sit: nā malus grece cacos dici
tur: qd ille vocabat: vt nulla cōiunx ei planē mōdū
ferret: referretq; sermonē: nullis filijs vel allu
deret puulis: vel grādusculis imparer: nullo
amici colloq; frueref: nec vulcani pris: quo
vel huic tm nō parū felicio: fuit: q; tale mōstr
ipe nō genuit: nihil cuiq; daret: s; a q; posset qd
qd vellet et q; tū et q; nō posset: et q; tū vellet aufer
ret. Tamē in ipa sua spelūca solitaria cuiusv;
describif. Semp recēti. Lede tepebat humis
nihil aliud q; pacē volebat. In qua nō illi mo
lest⁹ eēt: nec ei⁹ q; tē vis vllū fro: q; turbaret
Lū corpe suo deniq; pacē hēre cupiebat et q; tū
habebat: tm illi bñ erat. Quā qdē mēbr; obtem
perantib⁹ impabat: et vt suā mortalitatē adūf;
se ex indigentia rebellāt: ac seditionē famas
ad dissociandā atq; excludendā de cope alam
pccitantē: q;nta posset festinatōe pacaret: rapi
ebat: necabat: vorabat: et q;uis imanis ac fer
paci tū sue vite ac salut; imanit ac ferociter cō
sulebat. Ac ph si pacē quā in sua spelūca atq;
in seipō hēre satagebat: cū alijs etiā hēre vellet
nec mal⁹ nec monstrū: nec semib⁹ vocaref
aut si ei⁹ corpis sofa: et atroz igniū vomū⁹ ab
eo deterrebat hōim societate: forte nocendi
cupiditate: s; viuendi necitate seuebat. Tm
iste nō fuerit vel qd magis credendū ē: talis si
fuerit q;lis vanitate poetica describif. Hūc ei
nimis accusaref cacos: parū hercules lauda
ref. Talē hō: siue semib⁹ meli⁹ vt dixi credif si
fuisse: sic multa figmēta poetaz. Ipe em seuis
sime fere: vñ ille pte habuit feritatis: nā et semi
fer⁹ dict⁹ ē: gen⁹ ppriū qdā pace custodiuit co
cundo: gignendo pariendo: se⁹ fouendo: at
q; nutriendo: cū sint plerq; insociabiles et so
liuage: non scz vt oues: cerui: columbe: sturni:
apes: s; vt leones: vulpes aq;le noctue. Quē
em tigris si filijs suis mitis imurmurat: et paca
ta feritate blandif. Quis null⁹ et q; tūlibet sospens

tergo litam^o rapinis circūuolēte n̄ pugniū copulat: ni
 rege dum congerit: oua confouet: pullos alit: et q̄si
 cū sua matrefamilias societate domesticā q̄n-
 ra pōt pace p̄seruat: Quāto magis hō fert q̄-
 dāmō nāe sue legib^o: ad incundā societate pa-
 cēq; cū hoib^o q̄ntū in ipō est oib^o obtinendā: cū
 etiā malū p̄ pace suorū belligerēt: oēsq; si possēt
 suos facere uelint: vt vni cūcti et cūcta deser-
 uiat: q̄ pacto nisi vt in ei^o pacē vel amādo: vel
 timendo p̄sentiat: Sic em̄ supbia puerse deu
 imitat: Deū nāq; odit cū suis socijs nō eq̄lita-
 tem sub illo: s̄ imponere vult socijs dñationē
 suā pro illo. Odit q̄ iustā pacez deit: et amat in-
 quā pacē suā. Nō amare tñ qualēcūq; pacē nul-
 lo mō pōt. Nullū q̄ppe vitū ita p̄tra nām est q̄
 vt nature delect etiā extrema vestigia. Itaq;
 pacē iniquorū in pacis cōpatione iustorū: ille vi-
 det: nec pacē eē dicēdā: qui nouit p̄ponere re-
 cta prauis: et ordinata pueris. Qd̄ aut̄ etiā p̄-
 uersū ē: b̄ necesse est vt in aliqua et ex aliqua: et
 cū aliqua re p̄te pacatū sit: in quib^o est: vel ex
 quib^o cōstat. Alioquin nihil eēt oīno. Uelut si
 q̄s capite deorsū pendeat: puerfus ē vtiq; si
 tus corpis: et ordo mēbroz q̄ id qd̄ desupe eē nā
 postulat: subtrus ē: et qd̄ illa subter vult eē: desu-
 per factū ē. Lōtur b̄bit carnis pacē ista puerfi-
 tas: et iō est molesta. Uerū tñ aia corpi suo pa-
 cata ē: et p̄ salute fatagit: et iō est qui doleat
 Que si molestijs eius exclusa discesserit q̄ diu
 mēbroz manet cōpago nō est sine qdā p̄tū pa-
 ce qd̄ remanet: et iō adhuc ē q̄ pendeat: et qd̄
 terrenū cor^o in terrā nitit: et vinculo q̄ suspē-
 sum ē renitit: in sue pacē ordinē tēdit: et locū q̄
 req̄scat quodāmō pōderis voce poseit: iāq;
 ex ante sine villo sensu: a pace tñ naturali sui or-
 dinis nō recedit: vel cū tener eā: vel cū fertur
 ad eā. Si em̄ adhibeat medicāta atq; cura-
 tio: q̄ formā cadaueris dissolui dilabiq; si sinat
 adhuc pacē qdā p̄tes p̄tib^o iūgit: totāq; molem
 applicat terreno et pueniēti: ac p̄ loco pacato
 Si aut̄ nulla adhibeat cura p̄diendi: s̄ natura
 li cursui relinquat: tādū q̄si tumultuā dissidē-
 tib^o exhalatiōib^o et n̄fo incōueniētib^o sensui.
 Id em̄ ē q̄ in putore sentit: donec mūdi cōue-
 niat elemtior in eoz pacē p̄culatim paulatī-
 q; discedat. Nullo mō tñ inde aliquid legibus
 sūmi illi creator: ordinatoz q; subtrahit. a q̄
 pax vniūsitatis administrat. Quia et si de ca-
 dauere maioris animatis aialia minuta nascā-
 tur: eadē lege creator queq; corpuscula i salu-
 tis pace suis aialib^o scruiūt. Et si mortuoz car-
 nes ab alijs aialib^o deuozent: eadē leges per-
 cūcta diffusas ad salutē generis cuiusq; mortu-
 lū cōgrua cōgruis pacificātes quaquaueruz

trahāt: et reb^o q̄buscūq; iungant: et i res qual
 libet p̄uertāt et cōmutēt iueniūt. La. XIII

At itaq; corpis ē ordinata t̄parura p̄tū
 p̄ Pax aie irrōnalis: ordinata req̄es ap-
 petitionū. Pax aie rōnalis: ordinata
 cognitōis actiōisq; cōsensio Pax corpis et aie
 ordiata vita et sal^o aiant. Pax hois mortalis
 ē dei immortalis: ordiata in fide sub eterna lege
 obediētia. Pax hoim: ordinata p̄cordia. Pax
 domus: ordinata impandiatq; obediēdicon-
 cordia cohabitātū. Pax ciuitatis: ordinata i-
 peradi atq; obediēdi p̄cordia ciuiū. Pax ces-
 litis ciuitat: ordinatissima et p̄cordissima socie-
 tas fruendi deo: et inuicē vidēdi deū. Pax oim
 rerū tranquillitatis ordinis Q̄do est parū dis-
 paritūq; rez sua cuiq; loca distribuēs dispositio
 Proinde miseri inq̄ntū miseri: vtiq; in pace n̄
 lūt. Trāq̄llitate quidē ordinis carēt: vbi p̄tur-
 batio nulla ē. Uerū tñ qz merito iusteq; mise-
 ri sūt: in ea q̄ ipa sua miseria p̄ter ordinē esse n̄
 possūt. Nō quidē cōiūcti beatis: sed ab eis tñ
 ordinis lege seiūcti. Qui cū sine p̄turbatiōe n̄
 sint: reb^o q̄b^o sūt q̄taciūq; p̄gruētia coaptant.
 Ac p̄ h̄ in eis ordinis nō nulla trāq̄llitas: iest
 q̄ nō nulla pax. Uerū iō miseri sūt qz et in ali-
 qua securitate nō dolēt: nō tñ ibi sūt vbi securi-
 eē ac dolere nō deant. Adhuc: es at si pax eis
 cū ipa lege nō ē: qua nālis ordo administratur
 Lū aut̄ dolēt ex q̄ pte dolēt pacis p̄turbatio fa-
 cta ē. In illa x̄o adhuc pax ē: in qua nec dolor
 vrit nec cōpago ipa dissoluit. Sic q̄ eē quedā vi-
 ta sine dolore: dolor aut̄ sine aliqua vita eē nō
 p̄t: sic ē pax quedā sine villo bello: bellū x̄o eē si
 ne aliq̄ pace nō pōt: nō fm̄ id qd̄ bellū ē: s̄ fm̄
 id qd̄ ab eis vel in eis gerit: q̄ aliq̄ nāe sunt: qd̄
 nullo mō eēt si n̄ q̄licūq; pace subsisterēt: qua
 propter natura est in qua nullū malū est: vel
 etiam in qua nullum potest esse malum. Fisse
 aut̄ natura in q̄ nullū bonū sit n̄ pōt. Proinde
 nec ipi diaboli nā inq̄tū natura ē malū ē s̄ per
 uersitas eā malā facit. Itaq; in x̄itate nō stetit
 s̄ x̄itatis iudiciū nō euasit: qz in ordinis trāq̄lli-
 tate nō mansit: nec iō tñ a p̄tate ordinatoris ef-
 fugit. Bonū dei qd̄ illi ē in natura: nō cū s̄tra-
 hit iusticie dei: q̄ ordinaf in pena: nec ibi deus
 bonū insequit qd̄ creauit: s̄ malū qd̄ ille cōmi-
 sit. Neq; em̄ totū aufert qd̄ nature dedit: s̄ ali-
 qd̄ adimit: aliquid reliquit: vt sit q̄ doleat qd̄
 adimit: et ipē dolor testimoniū ē boni adempti
 et boni relictī. Nisi em̄ bonū relictū eēt: bonūz
 amissū dolere nō posset. Nā qui peccat peior ē
 si letat in dāno eq̄tatis. Qui x̄o crucial: si in-
 de nihil acq̄rat bonū: dolet dānū salutis. Et qm̄
 eq̄tas ac salus vtrūq; bonū ē: bonūz amissioe

Libe

dolendū ē potius q̄ letandū: si tñ nō sit cōpen-
satio melioris. Melior ē aut animi equitas q̄
corpis sanitas. Profecto p̄uenti in iustus
dolet in supplicio q̄ letatus est in delicto. Sic q̄
leticia deserti boni in pctō testis ē volūtari ma-
le. ita dolor amissi boni in supplicio testis ē nāe
bone. Qui em̄ dolet amissam nāe sue pacē ex
aliquib⁹ reliquijs pacis id dolet. quib⁹ sit. vt si
bi amica natura sit. hoc aut in extremo supli-
cio recte sit. vt iniqui et impij naturalij bono-
rum dāna in cruciatibus defleant. sentientes
eoz ablatozē iustissimū deū. quē contēpserūt
benignissimū largitozē. Deus q̄ naturaz om̄
sapiētissim⁹ conditor et iustissimus ordinator
qui terrenoz ornamentoz maximuz instituit
mortale gen⁹ hūanū. dedit hoib⁹ quedā bona
huius vite p̄grua. i. pacē temporalē pro modulo
mortalis vite. in ip̄a salute et incolumitate ac
societate sui generis. Et queq̄ huic paci vlti-
mū vel recuperande necēria sūt. sicut ea q̄ ap-
te ac cōuenienter adiacent sensibus. lux ista vi-
sibilis. aure spirabiles. aque potabiles. et q̄cqd
ad alendū vel regendū curanduz ordinanduz
corpus p̄gruit. eo pacto equissim⁹: vt quicūq̄
mortalis talib⁹ bonis paci mortalij accōmoda-
tis recte vsus fuerit. accipiat amplioza atq̄ me-
liora: ip̄am scz immortalitatis pacē. etq̄ cōueniā
tē gliam et honozē in vitā eternā ad fruendū
deo: et primo in deo: q̄ aut p̄perā. i. iniuste. nec
illa accipiat et hec amittat.

La. XIII.

o Anis igr̄ vsus rex tpaliū referē ad fru-
ctū frene pacis in ciuitate irena: in ce-
lesti aut ciuitate referē ad fructū pacis
etne. Quapropt̄ si irrōnalia essem⁹ aiantia: ni-
hil appetere p̄ter ordinatā tpaturā ptū cor-
poris: et requiē appetitionū: nihil q̄ p̄ter quietē
carnis et copā voluptatū vt pax corporis p̄des-
set paci aīe. Si ei desit pax corporis ip̄e dicit etiā
rōnalis pax aīe: q̄ requiē appetitionū p̄scq̄ nō
pōt. Ut rōnis aut simul ei⁹ paci p̄desit quā inter
se habēt aīa et corp⁹. i. ordinate vite ac salutis.
Sicut em̄ pacē corporis amare se oīdūt aiantia
cū fugiūt dolorē: et pacē aīe cū p̄pter exple-
das indigentias appetitionē voluptatū conse-
quunt: ita mortē fugiendo satis indicāt q̄tum
diligāt pacē: qua sibi p̄ciliant aīa et corp⁹. Sz qz
hoi rōnalis aīa inest: totū h̄ qd̄ hz cōmune cuz
bestijs subdit paci aīe rōnalis vt m̄te aliqd̄ cō-
templē: et fm̄ hoc aliqd̄ agat: vt sit ei ordiata
cognitionis actionisq̄ p̄sensio: quā pacē rōna-
lis aīe dixeram⁹. Ad hoc ei velle debet nec do-
lore molestari: nec desiderio p̄turbari nec mor-
te dissolui vt aliquid vtile cognoscat: et fm̄ eaz
cognitionem: vitam moresq̄ componat. Sed

ne ip̄o studio cognitionis p̄pter hūane menti
infirmatē in pestem alicuius erroris incur-
rat opus habet magisterio dīno cui certius ob-
temperet et adiutorio vt liber obtemperet. Et qm̄
q̄ diu est in isto mortali corpore: p̄grinat a dno:
per fidem ambulat nō p̄ speciem: ac p̄ hoc oīz
pacem vel corpis vel aīe vel simul corpis et aīe
refert ad illā pacem que homi mortali est cum
deo immortalē: vt ei sit ordiata i fide s̄ eterna le-
ge obedientia. Itā x̄o qz duo p̄cipua p̄cepta: s̄
est dilectionē dei et dilectionē pximi: docet ma-
gister deus: in quib⁹ tria inuenit hō q̄ diligit:
deū: seipm̄: et pximū: atq̄ ille in se diligendo nō
errat qui diligit deū: p̄sequēs ē vt etiā pximo
ad diligendū deū cōsulet: quē iubetur sicut se-
ipm̄ diligere. Sic vxori: sic filijs: sic domesticis:
sic ceteris quibus potuerit hominibus: et hoc
sibi a pxio si forte indiget consuli velit: ac p̄
erit pacatus: quantū in ip̄o est omni homi: pa-
ce hoim: id est ordinata p̄cordia. cui⁹ hic ordo
est. Primū vt nulli noceat: deinde vt etiā p̄t
cui potuerit. P̄mitus ergo iest ei suoz cura:
ad eos q̄ppe hz oportunoze faciliozē aditum
consulendi: vel nature ordine: vel ip̄ius socie-
tatis humane. Tñ apl⁹ dicit: Quisq̄ aut su-
is et maxime domesticis nō p̄uidet: fidē dene-
gat: et est infideli deterior. Hinc itaq̄ etiā pax
domestica orit: id ē ordinata impandi obediē-
tiā p̄cordia cohabitantiū. Impar at̄ em̄ q̄ con-
sulūt: sicut vir vxori: parētes filijs: et dñi seruis.
Obediūt aut quibus cōsultur sicut mulieres
maritis: filij parentibus: serui dñis. Sed in do-
mo iusti viuunt: ex fide: et adhuc ab illa celesti
ciuitate peregrinantis: etiā q̄ impant seruūt
eis quib⁹ vident̄ impare: itaq̄ em̄ dñandi cus-
piditate impant: s̄ officio cōsulendi: nec p̄ncip-
pādi supbia: s̄ p̄uidēdi miscdia. La. XV.

o De naturalis ordo p̄scribit: ita de ho-
minem condidit: Itā dominef in q̄t p̄s-
cū maris: et volatiliū celi: et oim̄ repen-
tiū q̄ repunt sup̄ terram. Rationalem factū ad
imaginem suā: noluit nisi irrationalibus dñari:
ri: nō hominē homini s̄ hominē pecori. Inde
pximi iusti pastores pecorū magis q̄ reges ho-
minuz constituti sunt: vt etiā sic insinuaret de-
us quid postulet ordo creaturaz: et quid exi-
gat meritū peccatorum. Lōditio quippe ser-
uitutis iure intelligit̄ imposta peccatorū. Pro-
inde nūq̄ scripturaz legim⁹ seruū: anteq̄ h̄
vocabulo noe iustus peccatū filij vindicaret. Sap⁹
Nomen itaq̄ istud culpa meruit: non natura.
Origo aut vocabuli seruoꝝ in latina lingua
inde credit̄ ducta: q̄ h̄ q̄ iure belli possent occi-
di: a victozib⁹ cū seruabant: serui sic bāt: a suā

do appellati: quod etiam ipm sine peccati me-
 rito nō est. Ita cū iustū gerit bellū: p peccato
 ecōrario dimicat: et oīs victoria cū etiā malis
 puenit diuino iudicio victos hūiliat: vel emē-
 dans pctā vel puniens. Testis est hō dei. Da-
 niel cū in captiuitate posit⁹ peccata sua: pctā
 populi sui confitetur deo: et hāc eē cāz illius cap-
 tiuitatis pio dolore testat⁹. Prima ḡ seruitutis
 causa pctā est: vt hō homi p ditiōis vinculo sū-
 dere: qd nō fit nisi deo iudicāte: apud quē nō
 est iniquitas: et nouit diuersas penas meritis
 distribuere delinquentiū. Sicut autē supernus
 dñs dicit: oīs qui facit pctā seruus ē pctā: ac p
 h multi quidē religiosi dñs iniquis: nō tū libe-
 ris seruiūt: a quo em̄ q̄s deuiet⁹ ē: huic et seru⁹
 addit⁹ ē. Et vtriq; felici⁹ seruit⁹ hōi q̄ libidini:
 cū seuisimo dñatu vastet corda mortaliū: vt a-
 lias omittā: libido ipā dñandi. Homib⁹ autē il-
 lo pacis ordinē: q̄ alijs alij s̄iecti sūt: sic pdest
 hūilitas seruitib⁹ ita nocet supbia dñantibus.
 Nullus autē natura in qua p̄s de⁹ hominē cō-
 didit: seru⁹ est hoīs: aut peccati. Cleri⁹ et pena-
 lis seruit⁹ ea lege ordiat⁹: q̄ naturalē ordinē cō-
 seruari iubet p̄turbari vetat: qz si p̄tra eā legez
 nō eēt factū: nihil eēt penali seruitute coerce-
 dum. Ideoq; ap̄ls etiā seruos monet s̄ditos
 eē dñs suis: et ex alio eis cū bona volūtate fū-
 re: vt scz si nō p̄nt a dñis liberti fieri: suā seruitu-
 tem ipi quodā modo liberā faciant: nō timore
 subdolo: s̄ fideli dilectiōe seruitudo: donec trā-
 seat iniquitas: et euacuet oīs p̄ncipatus et po-
 testas hūana: et sit deus oīa in oīb⁹. La. XVI

¶ Et circa etiā si habuerūt seruos iusti
 q̄ patres n̄i: sic quidē administrabāt do-
 mesticā pacē: vt fm̄ hec tpalia bona: fili-
 orū sorte a seruoꝝ p̄ditiōe distinguerēt: ad de-
 um autē colendū in q̄ et̄na bona sperāda sunt
 oīb⁹ dom⁹ sue mēbris pari dilectiōe cōsule-
 rent. Qd naturalis ordo ita p̄scribit: vt nomē
 patrū familias hinc exortū sit et tā late vulgariū
 vt inique etiā dñantes hoc se gaudeāt appella-
 ri. Qui autē veri patres familias sūt: oīb⁹ in fami-
 lia sua tāq; filijs ad colendū et p̄merendū deū
 consulūt: desiderantes atq; optantes venire
 ad celestē domū vbi necessariū nō sit officiū i-
 perādī mortaliū: qz necessariū nō erit officiū
 cōsulendū iā in illa immo:talitate felicib⁹: quo
 donec veniat: magis debent patres q̄ p̄ntanē
 q̄ serui tolerare q̄ seruiūt. Si quis autē in do-
 mo per inobedientiam domestice paci aduer-
 satur: corripiat verbo seu verberē: seu quolibet
 alio genere pene iusto atq; licito: quantumz
 societas humana concedit p̄ eius qui corripit
 vtilitate: vt paci vnde dissiliet at coaptes. Sic

em̄ non est beneficentiē adiuuādo efficere vt
 bonum quod maius est amittatur: ita non est
 innocentiē parcendo sinere: vt in maluz gra-
 uis incidatur. Pertinet ergo ad innocentis
 officium non solum nemini maluz inferre: ve-
 rum etiam cohibere a peccato vel punire pec-
 catum: vt aut ip̄e qui peccat⁹ corrigatur expi-
 mento aut alij terreantur exemplo. Quia igit
 omnis domus initiū siue particula debet esse
 ciuitatis: oīne autē initiū ad aliquem sui gene-
 ris finem: et omnis pars ad vniuersū cuius ps
 est integritatem refertur: satis apparet esse cō-
 sequens vt ad pacem ciuitatis par domestica re-
 feratur: id est ordinata imperandi obediendiq;
 qz concordia cohabitantium: referatur ad or-
 dinatam imperandi obediendiq; concordiaz
 ciuiuz. Ita fit: vt ex lege ciuitatis precepta su-
 mere patres familias oporteat: quibus domū
 suam sic regat vt sit paci accommodata ciuita-
 tis.

La. XVII

¶ Ad dom⁹ hominum qui nō viuūt ex fi-
 de: pacem terrenam ex huius tempora-
 lis vite reb⁹ cōmodisq; sectatur. Domus autē
 hominum ex fide viuentium: expectat ea que
 in futurum eterna promissa sunt: terrenisq; re-
 bus ac temporalibus tanq; peregrina vritur:
 non quibus capiatur et auertatur quo tendit
 deū: sed quibus sustentetur: ad facilius tolerā-
 da: minimeq; augenda onera corporis corru-
 ptibilis: quod aggrauat animaz. Idcirco rex
 vite huic mortali necessariorum vtriusq; homi-
 nibus fidelibus et infidelibus: et vtriusq; domui
 cōmunis est vsus: sed finis vter dī cuiq; su⁹ p̄-
 prius multumq; diuersus. Ita etiam terrena
 ciuitas que non viuūt ex fide terrenam pacez
 appetit in eaq; defigit imperandi obediendiq;
 concordiaz ciuium: vt sit eis de rebus ad mor-
 talem vitam pertinentibus humanarum que-
 dam compositio voluntatū. Ciuitas autē cele-
 stis vel potius pars eius: q̄ in hac mortalitate
 peregrinatur et viuūt ex fide etiā ista pace ne-
 cesse est vtatur: donec ipā cui talis par necessa-
 ria est: mortalitas transeat. Ac per hoc dum
 ap̄d terrenā ciuitatē velut captiuā vitā sue pe-
 regrinationis agit: iam p̄missione redemptionis
 et dono spiritali tanq; pignore accepto: le-
 gibus terrene ciuitatis quib⁹ hec administrā-
 tur que sustentande mortalivite accommodata
 sunt: obrepere nō dubitat. Et qm̄ cōis est ipā
 mortalitas: seruet in rebus ad eā pertinentib⁹
 inter ciuitatē vtriusq; concordia. Et qz quia ter-
 rena ciuitas habuit quosdā suos sapiētes: q̄s
 dina improbat disciplina: qui vel suspicati vel
 decepti a demonibus crederent multos deos

Libet

conclian dos esse rebus humanis atq; eoz di-
uerfa quodamō officia diuerfa ſbdita p̄tinere
ad aliū corp⁹: ad aliū animū: inq; ip̄o corp̄e: ad
aliū caput: ad aliū ceruicē ⁊ cetera ſingula ad
ſingulos. Similiter in aīo: ad aliū ingeniū: ad
aliū doctrinā: ad aliū iram: ad aliū ꝓcupiſcētiā
inq; ip̄is rebus vite adiacētib⁹: ad aliū pec⁹: ad
aliū triticū: ad aliū vinū: ad aliū oleū: ad aliū
ſiluas: ad aliū nūmos: ad aliū nauigationē: ad
aliū bella: atq; victorias: ad aliū ꝓiugia: ad ali-
um partū: ac ſecūditatē: ⁊ ad alios alia cetera.
Celeſtis autē ciuitas vnū deū ſolū colendū no-
ſcet: ei⁹ tantūmō ſeruiendū ſeruitute illa q̄
grece latia dicit: ⁊ nō niſi deo debet: ſideli pie-
tate cenſerit: factū eſt vt religioſis leges cum
eterna ciuitate nō poſſet h̄re cōmunes: ꝓꝓꝓ-
bis ab ea diſſentire h̄er necelle: atq; oneri eſſe
diuerſa ſentientib⁹: eozq; iras ⁊ odia ⁊ ꝓſecu-
tionū impetus ſuſtinere: niſi cū anīos aduer-
ſantū aliquādo terrore ſue multitudinis: ⁊ ſp̄-
dino adiutorio ꝓꝓulſaret. Hec ergo celeſtis ci-
uitas dū peregrinaſ in terra: ex oībus gentib⁹
ciues euocat: atq; in oīb⁹ linguis ꝓegriñā colli-
git ſocietatem: nō curās q̄cqd in moribus: le-
gibus inſtitutiſq; diuerſū ē: quib⁹ pax ⁊ rena vt
conquiritur vel tenetur: nihil eozum reſcin-
dens vel deſtruens: imo etiā ſeruās ac ſeq̄ns:
qđ licet diuerſum ſit in diuerſis nationib⁹: ad
vnū tñ eūdemq; ſinē ⁊ rene pacis intendit ſi re-
ligionē qua vn⁹ ſūmus ⁊ verus deus colend⁹
doceſ nō ſpedit. Et n̄ etiā q̄ celeſtis ciuitas in
hac ſua ꝓegriñatiōe pace terrena: ⁊ de rebus
ad mortale hoīs naturā ꝓinentib⁹: hūanarū
volūtati cōpoſitionū q̄rū ſalua pietate ac re-
ligiōe cōcedit: tuctur atq; appetit: eāq; ⁊ rena
pacē reſert ad celeſtē pacē: q̄ vere ita pax ē: vt
rationalis dūtaxat creature ſola pax habēda
atq; dicenda ſit: ordinatiſſima ſc̄ꝓ ⁊ concordif-
ſima ſocietas fruendi deo ⁊ inuicē in deo: q̄ cū
ventū fuerit: nō erit vita mortalis: ſed plane:
certeq; vitalis: nec corp⁹ aiāle qđ dū corrupit
aggrauat aiām: ſed ſpiritale ſine vlla indigen-
tia ex oīmi pte ſubditū volūtati. Hāc pacē dū
ꝓegriñat in fide h̄: atq; ex hac fide iuſte viuūt
cū ad illā pacē adipiſcendā reſert q̄cqd bonarū
actionū gerit erga deū ⁊ ꝓximū: qm̄ vita ciui-
tatis vtiq; ſocialis eſt. La. XVIII.

Sap. 9

Quod autē attinet ad illā differentiā quā
q̄ de academicis nouis varro adhibuit: q̄
bus incerta ſunt oīnia: oīno ciuitas dei
talem dubitationē tanq; dementiā deteſtat ha-
bens de rebus quas mente atq; rōne comp̄e-
hendit: etiā ſi parū ꝓpter corp⁹ corrupibile

i. Loz. 17. q̄ aggrauat aiām: qm̄ ſic dicit apoſtol⁹: expte

ſcinus: tamen certiffimā ſcientiā: creditq; ſen-
ſibus i rei cuiuſq; euidentia quibus ꝓ corpus
anim⁹ vtitur: quoniā miſerabil⁹ fallit qui nū-
q̄ ꝓtat eis eē credendū credit etiā ſcripturis
ſanctis: ⁊ veterib⁹ ⁊ nouis quas canonicas ap-
pellamus: vnde fides ip̄a concepta eſt: ex qua
iuſtus viuūt: ꝓ quā ſine dubitatiōe ambulam⁹. Abac. 1.
q̄ diu peregrinamur a dño: qua ſalua atq; cer⁹ ⁊. Loz. 1.
ta de quibſdā rebus quas neq; ſenſu neq; ra-
tione ꝓcepimus: neq; nobis ꝓ ſcripturā cano-
nicā claruerūt: nec ꝓ teſtes quib⁹ nō credere
abſurdū eſt in noſtrā notiā ꝓuenerūt: ſine iu-
ſta reprehenſione dubitamus. La. XIX.

Abil ſane ad iſtā ꝓtinet ciuitatē quo ha-
bitu vel more viuendi ſi nō eſt ꝓtra diu-
na ꝓcepta iſtā fidem qua ꝓuenit ad deū
quiſq; ſectetur: vnde ip̄os q̄ ꝓbos quādo xpi-
ani ſunt: nō habitū vel conſuetudinē victus q̄
nihil ſpedit religione: ſed falſa dogmata ꝓ-
mutare cōpellit. Unde illā quā varro adhibu-
it ex cynicis differētiā: ſi nihil turpiter atq; in-
tempanter agat oīno nō currat. Ex tribus ve-
ro illi⁹ vite generib⁹ nicioſo: actuoſo: ⁊ ex vtro-
q; cōpoſito: quib⁹ ſalua fide quiſq; poſſit i quo
libet eoz vitā ducere: ⁊ ad ſempiterna ꝓemia
ꝓuenire: intereſt tamē quid amore teneat ve-
ritatis: qđ officio caritatis impendat. Hec ſic
quiſq; debet eſſe ocioſus: vt in eodē ocio vtili-
tatē nō cogitet ꝓximū: nec ſic actuoſus: vt con-
templationē nō requirat dei. In ocio nō iners
vacatio delectare debet: ſi aut in q̄ſitiō aut iū-
tatio vitat: vt in ea q̄ſq; ꝓficiat: et cꝓ inuenerit
teneat: ⁊ alteri nō inuideat. In actiōe x̄o non
amād⁹ c̄honor in hac vita ſiue ꝓctētia: qm̄ oīa
vana ſub ſole: ſi op⁹ ip̄m qđ ꝓ eun dēhonorē vel
potentiā ſit: ſi recte atq; vtiliter ſit: i. vt valeat
ad eā ſalutē ſbditorū q̄ ſm̄ deū ē: vñ iā ſup⁹ diſ-
putauim⁹. ꝓꝓꝓ qđ ait ap̄l⁹. Qui epiſcopatū
deſiderat: bonū op⁹ deſiderat. Exponē voluit
qđ ſit epiſcopat⁹: q̄ nomē ē op̄is non bonoſo-
ſecū ē em̄ atq; inde ductū vocabulū: qđ ille
q̄ ꝓficiat: eis qđ ꝓficiat ſupintendit: curā eoz ſc̄ꝓ
gerens. Epi q̄ ꝓe ſup⁹: ſcopoſ x̄o intēno ē. Er-
go epiſcopin grece: ſi velim⁹: latine ſupinten-
dere poſſum⁹ dicere: vt itelligat nō ſe eē epi-
m̄ q̄ ꝓeſſe dilexerit nō ꝓrodeſſe. ꝓꝓꝓ a ſtudio co-
gnoscendē veritatis nemo ꝓhibet: qđ ad lau-
dabile ꝓtinet ocii. loc⁹ vero ſupio: ſine quo re-
gi ꝓlius nō pōt: ⁊ ſi ita teneat atq; adminiſtrē
vt decet: tamē indecenter appetitur. ꝓꝓꝓ:
ocii ſanctū querit caritas veritatis: negociū
iuſtū ſuſcipit neceſſitas caritatis. Quā ſar-
nam ſi nullus imponit: ꝓcipiende atq; intuen-
de vacandū eſt: veritati. Si aut imponit: ſuſci-

Eccl. 17

i. Di. 17

pienda est ppter caritatis necessitatē. Sz nec sic omnimō veritatis delectatio deserenda est ne subtrahat illa suauitas: et opprimat ista necessitas. La. XX.

q. Clamorem summū bonū ciuitatis dei: cū sit eterna pax atq; pfecta: nō p quaz mortales transeant nascendo atq; moriendo s; in qua imortales maneat nihil aduersi omni modo patiendo: quis est qui illā vitā vel beatissimā neget: vel in ei' cōpatiōe istā q; hic agē quantilibet animi et corporis externarūq; rez bonis plena sit: nō miserrimā iudicet? Quā tñ quicūq; sic habet vt eius vsum referat ad illū finē quē diligit ardentissime: ac fidelissime sperat: nō absurde dici etiā nūc beatus pōt: spe illa poti' q; re ista. Res vero ista sine spe illa beatitudo falsa et magna miseria est. Non em̄ veris animi bonis vtitur: qm̄ nō est vera sapiētia q; intentionē suā in his que prudenter discernit gerit fortit': cohibet tpanter iusteq; distribuit: non in illū dirigit finē: vbi erit deus omnia in oib' cōfirmitate certa atq; pace pscā. La. XXI.

Clapropert nūc est locus: vt q; potero breuiter ac dilucide expediā qd in secūdo huius opis libro me demonstraturū esse pmissi: fm definitiones quibus apud ciceronem vti scipio in libro de republica nunq; rempublicā fuisse romanā. Breuiter em̄ rempublicā definit esse rem populi. Que definitio si vera ē nūq; fuit romana republica: q; nūq; fuit res populi: quā definitionē voluit esse rei publice. Populū em̄ eē definiuit cetū multitudinis: iuris consensu et vtilitatis cōmuniōe sociatū. Quid autē dicat iuris consensū: disputādo explicat: p hoc ostēdens geri sine iusticia nō posse rempublicā. Vbi ergo iusticia vera nō ē nec ius pōt eē: qd enī iure sit: pfecto iuste sit. Qd autē sit iniuste nec iure fieri pōt. Nō em̄ iura dicenda sūt vel putanda iniqua hoīm cōstituta: cū illud etiā ipi ius eē dicāt qd de iusticie fonte manauerit: falsūq; esse qd a quibusdam nō recte sentientib' dici solet: id eē ius qd ei q; plus pōt vtile ē. Quocirca vbi nō est vera iusticia: iuris cōsensu sociat' cet' hoīm nō pōt esse et iō nec pōt iuxta illā scipiōis vel ciceronis definitionē. Et si nō pōt: nec res populi: s; q; liscūq; multitudinis q; populi nomie digna nō ē: ac p hoc si republica res populi ē: et plus nō ē: q; consensu nō sociatus ē iuris. Nō ē autē ius vbi nulla iusticia ē: pculdubio colligit: vbi iusticia nō est: nō esse rempublicā. Iusticia porro ea q; tus ē que sua cuiq; distribuit. Que igit' iusticia est homis que ipm̄ hominē deo vero tollit: et imundis demonib' subdit: hoc nō ē sua cuiq;

distribuere. An qui fundū aufert eius a q; emptus ē: et tradit ei qui nihil habet in eo iur: iustus ē: et q; seipm̄ aufert dñanti deo a quo fact' ē et malignis seruit spiritibus iustus est? Disputat certe acerrime atq; fortissime in eis dē ipis de republica libris adūsus iusticiā p iusticia: et quoniā cū pus ageret p iniusticie ptibus ptra iusticiā et diceret nisi p iniusticiā rempublicam stare augeri q; nō posse: hoc veluti validissimū positū erat iniustū esse: vt homies hoīb' dñantibus seruiāt: quā tñ iniusticiā nisi sequat' impiosa ciuitas: cuius est magna respública: nō eā posse puincijs impare. Responsum ē a pte iusticie ideo iustū esse q; talib' hoīb' sit vtilis seruitus: et pro vtilitate eoz fieri cū recte aliqd fit id est cū improbis aufert iniuriarū licentia: et domiti se melius habebunt: q; indomiti se habuerūt. Subditūq; est vt ista ratio firmaretur veluti a natura sumptū nobile exemplū atq; dictū ē. Lur igit' de' hoī: anim' impat' corp: rō libidini: ceterisq; vitiosis animi pnb'. Plane hoc exēplo satis edoctū ē: q; busda eē vtilē fuit: et deo quidē vt seruiat' vtile eē hoīb'. Seruus autē deo anim' recte imperat corpori: in q; ipō aīo rō dñio deo subdita recte imperat libidini: vitijsq; ceteris. Quapropter vbi hō dō nō seruit qd in eo putandū ē esse iusticie: quando qdē deo nō seruiēs nullo mō pōt iuste anim' corp: aut hūana rō vitijs imperare. Et si in hoīe tali nō ē vlla iusticia: pculdubio nec i hoīmū cetū q; ex hoīb' talib' pstat. Nō est hic q; iuris ille consensus q; hoīm multitudinem populū facit: cui' res d; esse respública. Nam de vtilitate quid dicā: cuius etiā cōmuniōe sociatus cetus hominū sicut sese habet ista definitio popul' nuncupat'. Quis em̄ si diligēt attendas: nec vtilitas sit vlla viuētū q; viuunt impie: sicut viuit omnis qui non seruit deo: seruitq; demonibus: tanto magis impijs quanto mag' sibi cū sint imundissimi spiritus: tāq; dijs sacrificari volūt. Tamē qd de iuris cōsensu diximus: satis esse arbitror: vñ appareat p hanc definitionē non esse populū: cuius respública esse dicat' in quo iusticia non est. Si em̄ dicunt non spiritibus immūdis sed dijs bōis atq; sanctis in sua respública seruisse romāos: nunq; eadē totiens repetenda sūt: q; iā satis. Imo vltra q; satis est diximus. Quis em̄ ad hūc locū per superiores huius operis libros puenit qui dubitare adhuc possit malis et impuris demōibus seruisse romāos nisi vel nimū stolid' vel impudentissime contentiosus? Sed vt taceaz quales sūt quos sacrificijs colebāt: in lege veri dei scriptū est. Sacrificās dijs: eradicabitur

Liber

Ed m̄ n̄ d̄no tantū. Nec bor is igit; nec malis dijs
 f̄ d̄ri. sacrificare voluit qui hec cum tanta commi-
 natione precepit. La. XXII.
 f̄ Ed r̄deri p̄t. Quis iste de? ē aut v̄nd
 dignus probat cui deberent obtempa-
 re romāi vt nullū deoz̄ p̄ter ip̄m colerēt sacri-
 ficij. Abhagne cecitatis est adhuc q̄rere quis
 iste sit de? Ip̄e est deus: cuius p̄phete p̄dixit
 ista que cernim̄. Ip̄e est deus a q̄ r̄sum acce-
 pit abraā: in semie tuo b̄ndicent̄ oīes gentes
 Qd̄ in xp̄o fieri q̄ fm̄ carnē de illo semie exor-
 tus ē. i. ip̄i qui remanserūt hui? nomis inimici
 velint nolintve cognoscūt. Ip̄e ē deus cui? di-
 uin? sp̄s p̄ eos locutus ē: quoz̄ p̄dicta atq; cō-
 plera p̄ eccliam quā videm̄ toto orbe diffusaz̄
 in libris sup̄ioribus posui. Ip̄e est de? que var-
 ro doctissim? romanoz̄ iouē putat: q̄uis nesci-
 ens qd̄ loquat. Qd̄ tñ iō cōmōandū putauit:
 qm̄ vir tante scientie: nec nullū istū deū potu-
 it estimare nec vilem. hunc em̄ cum esse cre-
 didit: quem summū putauit deum. Postremo
 ip̄e est deus que doctissim? phoz̄: q̄uis xp̄iano
 rū acerrim? inimicus: etiā p̄ eoz̄ oracula q̄s de
 os putat: deū magnū porphyrius cōfiterur.
 Am in libris q̄s theo La. XXIII.
 n logion phias appellat: in q̄bus exequit
 atq; p̄scribit rex ad phiam princ̄iū: ve-
 lut dina r̄sa vt ip̄a verba ei? que admodū ex
 lingua greca in latinā iterp̄rata sūt ponāb̄. In
 interrogati inq̄t que deū placādo reuocare pos-
 sit vxorē suā a xp̄ianissimo. hęc ait x̄sib? apol-
 lo. Deinde x̄ba velut apollinis ista sūt. Forte
 magis poteris in aqua imp̄ssis lris scribere: aut
 instans p̄nas leues p̄ acra vt auis volare: q̄s
 semel pollute reuoces impie vxor̄ sensū. Per-
 gat quō vult iamib? fallacijs p̄seuerans: et las-
 cīvitatib? fallacissimis mortuū deū cantans:
 que iudicib? recta sentiētib? p̄ditū: pessima in
 spe iosis ferro vinc̄ta mors iterfecit. Deinde
 post hos x̄sus apollinis q̄ nō stante metro lati-
 ne iterp̄rati sūt: sibiūxit atq; ait. In his q̄dem
 tergiuersationē irremediabilis sentētie eoz̄ū
 manifestauit dicēs. Qm̄ iudei suscipiāt deum
 magis q̄ isti. Ecce vti decolorās xp̄m: iudeos
 p̄posuit xp̄ianis: cōfites q̄ iudei suscipiūt deū.
 Sic em̄ exposuit x̄sus apollinis: vbi a iudicib?
 recta sentiētib? xp̄m dic̄ occisū tāq̄ illis iuste iu-
 dicātib? merito sit ille punitus. Uiderit qd̄ de
 xp̄ovates mēdax apollinis dixerit atq; iste cre-
 diderit: aut fortasse vatē qd̄ nō dixit dixisse iste
 ip̄e p̄finerit: q̄s sibi p̄stet: v̄l ip̄a oracula int̄ se fa-
 ciat cōuēire postea videbim̄. h̄ic tñ iudeos tā-
 q̄ dei susceptores recte dic̄ iudicasse de xp̄o: q̄

eū morte pessima excruciatū cē cōfiterint. De
 us itaq; iudeorum cui perhibet testimonium
 audiendus fuit sic dicens. Sacrificas dijs era-
 dicabitur: nisi domino tantum. Sed ad mani-
 festiora veniamus: et audiamus q̄ magnum
 deum dicat esse: iudeorum. Item ad ea que in
 terroauit apollinem quid melius: verbum si-
 ue ratio an lex. Respondit iquit versibus hec
 dicens. At deinde subiecit apollini nis versus
 in quibus et isti sunt vt quantum satis est in de-
 decerpam. In deum verum inquit generato-
 rem: et in regem ante omnia quem tremunt ce-
 lum et terra atq; mare: et infernorum abdita
 et ipsa nomina perhorrescunt: quorum lex est
 pater quem valde sancti honorāt hebrei. La-
 li oraculo dei sui apollinis: Porphyrius tam
 magnum deum dixit esse hebreorum: vt deus
 et ipsa numina perhorrescant. Lum ergo de-
 us iste dixerit. Sacrificans dijs eradicator
 miror: q̄ ipse Porphyrius non perhorruerit
 et sacrificans dijs eradicator non formidauerit
 Dicit etiam bona philosophus iste de christo:
 quasi oblitus illius de quo paulo ante locuti su-
 mus contumelie sue: aut quasi in somnis di-
 eius maledixerint christo: et euigilantes eum
 bonum esse cognouerint: digneq; laudauerint.
 Deniq; tanq̄ mirabile aliquid atq; incre-
 dibile prolaturus: preter opinionem inquit p̄-
 fecto quibusdam videatur esse quid dicitur su-
 mus. Christum enim diū p̄ssimum pronuncia-
 uerunt: et immortalem factum: et cum bona
 predicatione eius meminerunt. Christianos
 autem pollutos inquit et contaminatos: et er-
 rore implicatos esse dicunt. Et multis talibus
 aduersus eos blasphemijs vtuntur. Deinde
 subiecit: velut deoz̄um oracula blasphemanti-
 um christianos. Et post hec: de christo atq; in-
 inquit interrogantibus si est deus: ait hec: beate:
 quoniam quidem immortalis anima post cor-
 pus vt insidet nostri: a sapientia autem absca-
 erat semper: viri pietate prestantissimi est illa
 anima: hanc colunt alieni a veritate. Deinde
 post verba eius quasi oraculi sui ipse contexēs
 p̄ssimum igitur virum inquit eum dixit et ei?
 animam sicut et alioz̄um piorum post obitum
 immortalitate donatam: et hanc colere chri-
 stianos errantes. Interrogantibus autem
 inquit: cur ergo damnatus est: oraculo respō-
 dit dea. Corpus quidem debilitantibus tor-
 mentis semper oppositum est: anima autem
 piorum celesti sedi insidet. Illa x̄o anima alijs
 animabus fataliter dedit: quibus fata nō atti-
 nuerunt deoz̄um optinere dona: neq; habere in

itum iouis immortalis agnitione errore implicari.
 Terpropterea ergo dijs exosi: q; quibus fato no
 fuit nosse deũ: nec dona a dijs accipe: his fata
 liter dedit iste errore implicari. Ipe vero pius
 in celũ sicut pij incessit. Itaq; hũc quide non
 blasphemabis: miraberis aut hoim demẽtia
 ex eo in eis facile p̄ceptis periculum. Quis ita
 stultus est: vt non intelligat aut ab homie cal
 lido eoq; xpianis inimicissimo: hec oracula su
 ille p̄ficta: aut cõsilio simili ab impuris demõis
 bus ista fuisse r̄isa: vt scz qm̄ laudat xpm̄ p̄pte
 rea credant veracit vitupare christianos: at
 q; ita si possunt intercludat viã salutis etne in
 q̄ sit d̄sq; xpian? Sue q̄ppe nocedi astutie mil
 leformi sentiũt nõ eẽ p̄trariũ si credat eis lau
 dantib; xpm̄: dũ tñ credat etiã vitupantib; xpi
 anos: vt eũ q̄ vitupã crediderit talẽ xpi faciant
 laudatozẽ ne velit esse christian? Ac sic q̄uis
 ab illo laudat: ab istoz tñ demonũ dñatu cuz
 nõ liberet xps: p̄sertim q; ita laudat xpm̄ vt q̄
 quis i eũ talẽ crediderit q̄ is ab eis p̄dicat xpia
 nus verus nõ sit: s̄ fotinianus hereticus: q̄ tan
 tũmõ hominẽ nõ etiã deũ nouerit xpm̄: et ideo
 p̄ eũ saluus esse non possit: nec istoz mendaci
 loquoz demonuz laqueos vitare vel soluere.
 Hos at neq; apollinẽ vitupantẽ xpm̄: neq; he
 caten possumus approbare laudantẽ. Ille q̄p
 pe tanq; iniquũ xpm̄ vult credi quẽ a iudicib;
 recta sententibus dicit esse occisuz: ista hoies
 p̄ssimũ: s̄ hoies tñ. Tñã eẽ tñ et illius et huius
 intentio: vt nolint hoies eẽ xpianos: quia nisi
 xpiani erunt: ab eo; erui potestate nõ potest
 iste vero philosophus: vel potius qui talibus
 aduerfus xpianos quasi oraculis credunt pus
 faciant si possunt vt inter se de ipõ christo he
 cate atq; apollo concordet: eũq; aut abõ vitu
 perent: aut ambo collaudet. Qd̄ si facere po
 tuissent: nihilomin; nos et vitupatores et lau
 datores xpi: fallaces demones vitarem. Luz
 vero eo; deus et dea inter se de xpo: ille vitu
 perando: ista laudãdo dissentiant: p̄fecto eis
 blasphemantibus xpianos nõ credunt hoies:
 si recte ipi sentiant. Sane xpm̄ laudã vel por
 phyrus vel hecate: cũ dicat eũ ipm̄ de disse fa
 taliter xpianis: vt implicarent errore: cas tamẽ
 eiusdem sicut putat pandit erroris. Quas an
 teq; ex verbis eius exponã: pus quero si fatali
 a fara ñ ter dedit xps xpianis erroris iplicationẽ: vtrũ
 iert. i. nõ volẽs: an nolẽs dederit. Si volẽs quõ iust?: si
 nolẽs quõ b̄tũs? Sz iã cas ipi audiam error
 Sũt inq; sp̄s fremi mini loco freno qdã malo
 rũ demonũ ptate subiecti. Ab his sapiẽtes he
 iouis i breoz quoz vnus iste etiã iesus fuit sic audist;

diuina apollinis oracula que superi dicta sũt:
 ab his q̄ hebrei demõib; pessimis et miõibus
 spiritibus vetabãt religiosos: et ipis vacare p
 hibebãt: venerari aut magi celestes deos: am
 pli aut venerari deũ p̄rem. Hec aut inq; et dũ
 p̄cipiãt: et in supiorib; ostẽdim; quẽadmodum
 ania duertere ad deũ monent et illũ colẽ vbiq;
 vitupant. Terũ indocti et impie nature q̄bus
 vere fatũ nõ cõcessit a dijs dona obtinere: ne
 q; h̄re iouis immortalis notione: nõ audientes
 et deos et d̄inos viros: deos qdẽ oẽs recusaue
 rũt: phibitos aut demões nõ solũ nullis odijs
 insequi: s̄ etiã reuereri delegerũt. Deũ aut simu
 lãtes se colere: ea sola p̄ q̄ de; adorãt nõ agũt.
 Itã de; qdẽ vt pote oim̄ pater nullius indiget
 s̄ nobis est bene: cũ eũ p̄ iusticiã et castitatẽ ali
 asq; vtutes adorãt: ipam vitã p̄cẽ ad ipm̄ fa
 cientes p̄ imitationem et inquisitionem de ipõ
 Inquisitio enim purgat inquit: imitatio deĩ
 cat affectionem ad ipsum operando. Bene q;
 dem p̄dicauit deũ patrem: et quibus sit colẽ
 dus moribus dicit. Quibus p̄ceptis prophe
 tici libri pleni sunt hebreozum: quando sancto
 rum vita siue vituperatur: siue laudatur. Sed
 in christianis tantum errat: aut tantuz calum
 niatur quantuz volunt demones quos opina
 tur deos quasi cuiquam difficile sit recolere q̄
 turpia que dedecora erga deozum obsequium
 in theatris agebantur et templis: et attendere
 que legantur: dicantur: audiantur in ecclesijs
 vt deo vero quid offeratur: et hinc intelligere
 vbi edificii: et vbi ruina sit morum. Quis autẽ
 huic dixit vel inspirauit: nisi diabolicus spiritus
 tam vanum apertumq; mendaciũ q̄ demões
 ab hebreis coli phibitos reuerentur por
 usq; oderint xpiani? Sed deus ille quem colu
 erunt sapientes hebreozum: etiã celestib; san
 ctis angelis et virtutib; dei quos beatissimos
 tanq; ciues in hac nostra peregrinationẽ mo
 tali veneramur et amamus: sacrificari vetat:
 in tonans in lege sua quam dedit populo suo
 hebreo: et valde minaciter intulit dicens. Sa
 crificans d̄s eradicator. Et ne quisquã
 putaret demonibus pessimis terrenisq; spiri
 bus quos iste dicit minimos vel minores: ne
 sacrificetur esse p̄ceptum: quia et ipi in scri
 pturis sanctis dicti sunt d̄i: non hebreozum s̄
 gentium: quod euidenter in psalmo. lxxxv.
 interpretes posuerunt dicentes. Qm̄ oẽs d̄i
 gentiũ demonia. Ne quis ergo putaret istis q̄
 dem demonib; phibitũ eẽ: celestib; aut vel oĩ
 bus vel aliquib; sacrificari esse p̄missũ mox ad
 didit: nisi dño soli: id eẽ nisi dño tantum: ne for
 4

mortal. p
 p̄terea igit
 d̄i exosi. s.
 xpianis q̄b;
 fato ñ fuit
 .i. ex fato p
 missũ ñ fuit
 nosse deuz
 nec dona a
 dijs accipe
 bis fatalit
 dedit iste. s.
 xps errore
 implicari. ip
 se h̄o p̄ q;
 ñ sp̄s s̄
 fatalit fec
 et ideo incessit. i
 accessit i ce
 lũ sicut p̄
 itaq; hũc. s.
 xpm̄ ñ blas
 phemabis
 p̄ h̄ indr.
 De ipõ inf
 rogãtib; s̄
 ait hecate.
 qm̄ qdẽ im
 mortal aia
 s. b̄iana p̄
 coz p̄ vt ice
 dit nostiq;
 quoz plene
 purgata sic
 s̄ porphy
 riu vt p̄z ex
 p̄cedentib;
 nõ reuerit
 ad p̄rem s̄
 reuoluit in
 noua cozpa
 vñ dicit. Et
 sapia at ab
 scisa. s. q̄
 ñ purgata
 plene sp̄ er
 rat. s. rede
 ũdo ad coz
 porã. q̄tuz
 ño ad aiaz
 xpi subun
 git dicens
 Uiri piera
 re prestan
 tissimi est
 ista anima
 que scilicet
 christi est.
 hanc colũt
 scz christia
 ni. aliena a
 se veritate
 scz existẽte.

Liber

zein eo qd ait dño soli: dominū solez credat esse
quispiāz cui sacrificandum putat. Quod non
ita esse itelligēdū in scripturā grecis facillime
reperitur. Deus igit hebreoz cui tā magnū tan
tus etiā iste phus phibet testimoniū: lege de
dit suo populo hebreo: hebreo sermone cōscri
ptam: nō obscurā et incognitā s̄ oib̄ iā gentib̄

Exo. 22.

dissimulata: in q̄ lege scripturā ē. Sacrificiās dñs
eradicabit nisi dño tm̄. Quid op̄ est in hac ei
lege: cuiusq; pphetis de hac re multa pquire
re. Imo nō pquirere: s̄ dñs em̄ obstrusa vel rara sūt
s̄ apta et crebra colligere: et in hac disputatiōe
mea ponere: quib̄ luce clari⁹ apparet: nulli oi
no nisi tm̄ sibi: deū verū et sūmū voluisse sacri
ficari. Ecce hoc vnū breuiter: imo granditer
minaciter: s̄ veraciter dictū ab illo deo: quē tā
excellente eoz docuissimū pdicāt: audiat: time
atur: impleat: ne inobediētes eradicatio cōse
quat. Sacrificiās in q̄t dñs eradicabit: nisi dño
tm̄: non quo rei egeat alicui⁹: s̄ qz nob̄ expedit
vt res eius simus. Huic em̄ canis in sacris litte
ris hebreoz: Dixit dño de me es tu: qm̄ bono
rum meoz nō eges. Huius aut̄ pclarissimū atq;
optimū sacrificiū nos ipi sum⁹. Hec ē ciuitas
ei⁹: cui rei mysteriū celebram⁹ oblationib̄ no
stris q̄ fidelibus note sūt: sic in libris pcedētib̄
disputauim⁹. Lessaturas em̄ victimas quas in
vmbra futuri offerebāt iudei: et vnū sacrificiū
gentes a solis ortu vsq; ad occasum: sic iā fieri
cerimū oblaturas p prophetas hebreos ora
cula increpuere diuina. Ex quib̄ q̄tū satis vi
sum ē nōnulla p̄ulim⁹ et iā huic iā opi asp̄im⁹.

Ubi s̄.

Ps. 15.

Quapropter vbi nō est ista iusticia vt fm̄ suaz
gratiā ciuitati obediēti de impet vn̄ et sūm⁹
ne cuiq; sacrificet nisi tm̄ sibi: et p̄ in oib̄ ho
mib̄ ad eandē ciuitatē p̄tinētib̄ atq; obediē
tib̄ do anim⁹ etiā corpi atq; rō vitij⁹ ordie le
gitiō fideliter impet: vt quē admodū iust⁹ vn̄
ita q̄t⁹ populūq; iustoz viuat ex fide q̄ opaf p
dilectionē qua hō diligit deū: sic diligēdus ē de
us: et pximū sic semetipm̄. Ubi ḡ nō est ista iusti
cia pfecto nō ē cet⁹ hoim iuris p̄sensu: et vtili
tis cōmuniōe sociat⁹. Ad si nō ē: vtiq; p̄s nō
est: si vera ē hec populi definitio: ḡ nec republi
ca ē: qz res p̄li n̄ ē: vbi ip̄e p̄s n̄ ē. La. XXIII

¶ I aut̄ p̄s nō isto: s̄ alio defini⁹ mō: ve
lut si dicat: p̄s ē cet⁹ multitudis rōnalis
rerumq; diligit concordī cōmuniōe sociat⁹ p
fecto vt videat qualis q̄sq; popul⁹ sit: ista sunt
intuēda q̄ diligit. Quēcūq; tm̄ diligit si cetus ē
multitudinis: nō pecoz s̄ rōnaliū creaturarū
et eoz q̄ diligit cōmuniōe cōcordī sociat⁹ ē: nō
absurde popul⁹ nūcupat: tāto vtiq; melior: q̄
to in meliorib̄: tantozq; deterior: q̄to ē in dete

riorib̄. p̄coris. Scdm̄ istā definitionē nostram
romanus populus: populus est et res eius sine
dubitatiōe respublica. qd̄ aut̄ p̄mis r̄pibus su
is q̄duc sequētib̄ p̄s ille dixerit: et quib̄ mo
bus ad cruentissimas seditōes: atq; inde ad so
cialia: atq; cuius iā bella pueniēs: ipam p̄cordiā
q̄ sal⁹ ē quodā mō p̄li rupit atq; corrupit: testa
tur historia: de qua in p̄cedētib̄ libris multa po
sum⁹. Nec iō tm̄ vel ipm̄ nō ēē populū: vel ei⁹
rē dixerim nō ēē rempublicā q̄ diu manet qua
liscūq; multitudinis rōnalis cetus rez q̄s dil
git concordī cōmuniōe sociatus. Ad aut̄ de
isto populo: et de ista republica dixit deathe
niensū: vel quozūcūq; grecoz vel egyptioz
hoc de illa p̄oz: babylone assyrioz qm̄ in rebus
suis publicis impij vel pua vel magna tenuerit
et de aliā q̄cūq; aliarū gentiū: intelligat dixisse
atq; sensisse. Generaliter q̄pe ciuitas impioz
cui nō impat de obediēdi sibi vt sacrificium
nō offerat nisi tm̄ sibi: et p̄ hoc illa et anim⁹
corpi rōq; vitij⁹ recte ac fidelit̄ impet: caret
iusticie veritate. La. XXV.

¶ q̄ Tamlibet em̄ videat. anim⁹ corpi: et rō
vitij⁹ laudabiliter impare: si tm̄ deo ani
mus et rō ipa nō seruit s̄ sibi seruendū ēē ipse
deus p̄cepit: nullo mō corpi vitij⁹q; recte impe
rat. Nā qualis corpi atq; vitioz p̄t ēē mens
dñs: veri dei inescia: nec ei⁹ impio subūgata: s̄
vitiosissimis demonibus corrupentib̄ p̄stir
ta: p̄o inde virtutes q̄s sibi h̄c videt p̄ quas
impat corpi et vitij⁹: ad q̄libet adipiscendum
vel tenendū retulerit nisi ad deū: etiā ipa vitia
sūt p̄a q̄ virtutes. Nā licet a q̄busdā tūc ve
re et honeste putent̄ ēē virtutes cū ad seip̄as re
ferunt: nec p̄pter aliud expectent̄ tūc etiā ista
te ac supbe sūt: rō nō virtutes syritia iudican
da sūt. Sic ēē nō ēa carne s̄ sup carne qd̄ carnē
facit viuē: sic nō ē ab hoie s̄ sup hoiez qd̄ hoiez
facit beate viuere: nec solū hoiem: s̄ etiā quā
libet p̄r̄te virtutēq; celestē. La. XXVI

¶ Ubi circa vt vita carnis aīa ē: ita beata
q̄ vitahois deus est. De quo dicit sacre
literē hebreoz: Beat⁹ p̄s cui⁹ ē dñs de ipi⁹.
Miser igit p̄s ab isto alienatus deo diligit tm̄
ip̄e etiā quandā pacē suā nō improbandā: quā
quidē nō habebit in fine: qui non ea bene vit
ante finem. Hanc autem vt interim habeat in
hac vita nostra etiā interest: quoniam q̄ diu p
mixte sunt ambe ciuitates: vt iur et nos pace
babylonis: ex qua ita p̄ fide dei popul⁹ liberat⁹
vt apud hanc interiz peregrinetur. Propter
quod et apostolus admonuit ecclesiā vt ora
ret pro regibus eius atq; sublimibus: addens
et dicens: vt quietam et tranquillā vitam aga

mus cū omni pietate et caritate. Et p̄p̄ba hie re-
mias cū p̄lo veteri dei v̄tūā p̄nūciaret capti-
uitatē: et d̄nitus imparet: vt obedienter in ba-
byloniā irent: deo suo etiā ista patiētia seruiē-
tes: monuit et ip̄e vt oraret p̄ illa dicēs: q̄ in pa-
ce ei⁹ ē pax n̄ra. Et itaq̄ interim t̄p̄alis pax que
bonis malisq̄ cōis est. La. XXVII.

f. 29.

Ar̄ aut̄ n̄ra p̄p̄ria: et hic ē cū deo p̄ fidei
p̄ et eternū erit cū illo p̄ speciē. S̄z h̄ siue
illa cōis: siue n̄ra p̄p̄ria talis ē pax: vt so-
laciū miserie sit poti⁹ q̄ beatitudinis gaudiū.
Ipsa q̄ n̄ra iusticia q̄uis vera sit p̄pter verito-
ni finē ad quē refertur: t̄n̄ tanta ē in hac vita vt
potius pctōz remissioē constet: q̄ p̄fectioē vir-
tutū. Testis est oratio toti⁹ ciuitatis dei: q̄ per
egritatē in terris. Per om̄ia quippe mēbra sua
clamat ad deū. Dimitte nobis debita n̄ra: sic et
nos dimittim⁹ debitoribus n̄ris. Nec p̄ eis est
efficax hec oratio: quozū fides sine opib⁹ mor-
tua est: sed p̄ eis quozū fides p̄ dilectionē opaf̄.

ab. 6.

ico. 2.

iap. 9.

Quia em̄ deo quidē subdita: in hac t̄n̄ conditi-
one mortali: et corpe corruptibili: q̄ aggrauat
aiam: nō p̄fecte virtijs ratio impar: ideo neces-
saria ē iustis talis oratio. Nā p̄fecto q̄q̄ impe-
tur: nequa q̄ sine p̄sictu virtijs impar. Et vtiq̄
aliquid subrept̄ in hoc loco infirmitatis etiam
b̄n̄ cōsfigenti: siue hostib⁹ talib⁹ victis subditis:
q̄ d̄nanti: vnde si nō facili opatione: certe labi-
li locutione aut volatili cogitatione peccatur.
Et ideo q̄ diu virtijs impar: plena pax nō ē: q̄
illa que resistit piculoso debellat̄ p̄clio: et il-
la que victa sunt nō dū securo triūphant̄ ocio:
sed adhuc sollicito p̄munt̄ impio. In his q̄ tem-
ptationibus: de quibus omnibus in diuinis elo-

Job. 7.

iat. 6.

co. 4.

pe. 5.

quibus breuiter dictū est. Nūquid nō temptatio
est vita humana sup̄ terrā: q̄s ita viuere se pre-
sumat vt dicēdo deo. Dimitte nobis debita no-
stra: nō necesse habeat nisi homo elatus. Nec
vero magn⁹ sed inflatus ac tumidus: cui p̄iu-
sticia resistit qui gr̄am largit̄ humilibus. Pro-
pter quod scriptum ē: Deus sup̄bis resistit: hu-
milibus aut̄ dat gr̄am. Hic itaq̄ in vno quozū
fidelis iusticia est: vt obedienter de⁹ homini: ani-
mus corpi: ratio aut̄ virtijs etiā repugnātib⁹ im-
peret vel subigēdo: vel resistēdo: atq̄ vt ab ip̄o
deo petat: et meritoz gr̄a et venia delictoz: ac
de acceptis bonis gr̄arū actio p̄soluat. In illa
x̄o pace finali q̄ referēda: et cui⁹ adipiscēde cā-
habēda ē ista iusticia: q̄m̄ sanata immortalitate
atq̄ incorruptione natura vitia nō habebit: nec
vnicuiq̄ n̄m ab alio: vel a seip̄o q̄c̄q̄ repugna-
bit: nō op⁹ erit vt ratio virtijs que nulla erūt im-
peret: s̄ impabit de⁹ hoī: anim⁹ corpi: tantaq̄
obediēdi ibi erit suauitas et facilitas: q̄ta viuē-

di regnādiq̄ felicitas. Et hoc illic in oibus ho-
bus atq̄ in singulis etnū erit: eternūq̄ eē ceri-
tum erit: et ideo pax beatitudinis hui⁹: vel bea-
tudo pacis hui⁹ sūmū bonū erit. La. XXVIII.

Orū aut̄ qui nō p̄tinet ad istā ciuitatē
e dei: erit et ecōtrario miseria sempiterna
q̄ etiā secūda mors d̄r: q̄ nec aia ibi vi-
uere dicēda ē: que a vita dei alienata erit: nec
corp⁹ q̄d eternis dolorib⁹ subiacebit. Ac per h̄
ideo durior ista secūda mors erit: q̄ finiri mor-
te nō poterit. S̄z q̄m̄ sicut miseria beatitudini
et mors vite: ita bellū paci videt̄ eē cōtrarium:
merito querit̄ sicut pax in bonozū finibus p̄de-
cata ē atq̄ laudata: q̄d vel quale bellū in fini-
bus malozū ecōtrario possit intelligi. Uex q̄ h̄
q̄rit: attendat q̄d in bello noxiū p̄niciosūq̄ sit:
et videbit nihil aliud eē inf̄ se q̄ rex aduersita-
tem atq̄ cōsictū. Q̄d igit̄ bellū graui⁹ et ama-
rius cogitari p̄t: q̄ vbi voluntas sic aduersa
ē passioni: et passio volūtati: vt nulli⁹ eaz victo-
ria tales inimicitie finiant̄: et vbi sic p̄sigit cum
ipsa natura corpi vis doloris: vt neutri⁹ alte-
ri cedat h̄ic em̄ q̄ cōtingit iste p̄sict⁹: aut do-
lor vincit: et sensū mors adimit: aut natura vin-
cit: et dolorem sanitas tollit. Ibi aut̄ et dolor p̄-
manet vt affligat: et natura perdurat vt senti-
at: quia vtrūq̄ ideo non deficit ne pena defici-
at. At hos aut̄ fines bonozū et malozū: illos
expetendos: istos cauendos: quoniā p̄ iudici-
um transibunt ad illos boni: ad istos mali: de
hoc iudicio q̄tū deus d̄nauerit in p̄siti volu-
mine disputabo.

Explicitus est liber decimus nonus.

Incipiūt capitula libri vicesimi.

- i. Quis omni tempe deus iudicet i hoc
tamē libro de nouissimo eius iudicio
sit proprie disputandum.
- ii. De varietate rerū humanaz cui nō p̄t
dici deesse iudiciū dei: quis nequeat
inuestigari.
- iii. Quid in libro ecclesiastē salomō de his
que in hac vita et bonis et malis sunt
cōmunia disputauit.
- iiii. Quid differendū de nouissimo iudicio
dei: noui p̄mū testamenti: ac deinde
veteris testimonia platurus sit.
- v. Quibus sentētijs d̄ni saluatoris diuinū
iudiciū futurum in fine sc̄li declaref̄:
- vi. Que sit prima resurrectio: q̄ secunda
- vii. De duab⁹ resurrectōib⁹ et d̄ mille ānis q̄d
i apocalypsi Joānis sc̄ptū sit: et q̄d de
eis rationabiliter sentiat̄.